

OTDK-DOLGOZAT

Jakkel Brigitta

Király Andrea

BA

2013

**KAPCSOLATI MIGRÁCIÓ AZ INTÉZMÉNYI
KÖZGAZDASÁGTAN ASPEKTUSÁBÓL**

**CONNECTION MIGRATION IN THE PERSPECTIVE OF
INSTITUTIONAL ECONOMICS**

**JAKKEL BRIGITTA
KIRÁLY ANDREA**

Kézirat lezárva: 2012. október 30.

REZÜMÉ

Készítette:

Jakkel Brigitta

Király Andrea

Az intézményi közgazdaságtan az emberi kapcsolatok összessége, amelyek szokásokon, magatartási szabályokon alapulnak, közös célkitűzések megvalósítására irányulnak és a cél elérése érdekében szabályozza a résztvevők kapcsolatait, és egyúttal a kapcsolatok fenntartására törekszik.

Feltételezzük, hogy az emberek általában racionálisan gondolkodnak, de vannak különböző szervezetek, amelyek befolyásolják, eltérítik a racionális döntés meghozatalától. Ilyenek például az internetes weboldalak, közösségi oldalak (pl. facebook). A XXI. századra felerősödött a női migráció, melynek mozgatója a hálózat- és az intézményelmélet. Ezt az elméletet szeretnénk igazolni külföldön élő magyar nőkkel végzett interjúkkal, kérdőívvel.

Továbbá keressük a választ arra, hogy hogyan befolyásolja a megerősödő migráció a gyermekvállalás időpontját.

A XXI. században megjelenik a modernnek mondható kapcsolati migráció, mely az informatikai hálózatoknak, intézményeknek köszönhető. Hipotézisünk, hogy a nőket befolyásolják leginkább, ők azok, akik kapcsolat és munkavállalás céljából hamarabb (a férfiakat megelőzve) hagyják el az országot és kötnek házasságot külföldi állampolgárral. A megkérdezett nők tapasztalatai alapján megkaphatjuk a választ arra, hogy többségük milyen tényezők hatására migrálnak, milyen szerepet töltenek be a kinti munkaerőpiacon, milyenek az életkörülményeik, tervezik-e a hazatérést.

Kutatásunkkal szeretnénk alátámasztani a migrációval járó gazdasági negatívumokat, mint például foglalkoztatottsági réteg csökken, brain drain, születések száma csökken, valamint bemutatni a lehetséges pozitívumokat, például cirkuláris migráció tudással, tőkével, kapcsolattal gazdagít.

ABSTRACT

In the institutional economy the complex of human relations are based on the habits and the rules of behaviour. It tends to accomplish the targets, organize the relations of the participants to achieve the aim, and also strives for the maintenance of relations.

We suppose that people generally think rationally, but there are different organizations which influence and divert them from rational decision-making. These are e.g. webpages, or social webpages like facebook. By the XXIth century the female migration became stronger whose motive power is the theory of the network and institution. We would like to confirm this conception so we made interviews and questionnaires with Hungarian women who live abroad. Furthermore, we try to find the answer how the strengthening migration affects the date of bringing up a child.

In the XXIth century the so-called modern migration appears which can be thanked to IT networks and institutions. Our hypothesis is that they influence women mostly who leave the country earlier than men to get a new job, and marry a foreign citizen. Based on the experiences of the asked women, we can gain the answer what factors define their migration, what kind of roles they have in foreign labour market, what type of living condition they have, etc.

With this research our aim is to support the negative economic features of migration, e.g. the rate of employment decreases, brain drain and the number of birth decreases, too. Although there are some advantages of it, e.g. the fact that migration enriches with relation, capital and knowledge.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
I. FEJEZET AZ INTÉZMÉNYI KÖZGAZDASÁGTAN ELMÉLETEI	
(Király Andrea).....	2
1.1. A régi és az új intézményi közgazdaságtan	3
1.2. Az intézményi közgazdaságtan és a migráció	4
1.3. A migráció indokai, motiváció	6
1.3.1. Családegyesítés	6
1.3.2. Szerelmi viszony	7
1.3.3. Munkavállalás	7
1.3.4. Az élet minősége, jólét	8
2. FEJEZET MIGRÁCIÓ ELMÉLETEIBEN A HÁLÓZATELMÉLET ÉS AZ	
INTÉZMÉNYELMÉLET, MINT A XXI. SZÁZAD NŐI MIGRÁCIÓ EGYIK	
MOZGATÓJA (Jakkel Brigitta).....	10
2.1. Intézményelmélet	10
2.2. A migráció kapcsolathálózati megközelítése	11
2.2.1. Todaro-elmélet	14
2.2.2. A kapcsolathálók, illetve a kapcsolati tőke szerepére épülő migrációs	
elméletek	15
2.2.3. Hálózatelmélet	16
3. FEJEZET MIGRÁCIÓS TENDENCIÁK A XXI. SZÁZADRA, KÜLÖNÖS	
TEKINTETTEL A NŐI MIGRÁCIÓRA (Király Andrea).....	19
3.1. A migráció potenciálja	19
3.2. Vándorlási hajlandóság iránya	21
3.3. Migrációs tendenciák női szempontból	24
4. FEJEZET KAPCSOLATI MIGRÁCIÓ, MAGYAR VALÓSÁG	
(Jakkel Brigitta)	26
4.1. Munkatapasztalat, munkaviszony	28

5. FEJEZET A MIGRÁCIÓ ÉS A PÁRKAPCSOLAT

(Jakkel Brigitta és Király Andrea)34

ÖSSZEGZÉS43

IRODALOMJEGYZÉK45

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra A migrációs szándék alakulása a tervezett időtávja szerint, 1993–2012 (%) Forrás: Társi Monitor és Omnibusz felvételek, 1993-2012. március21
2. ábra A migrációs potenciál iránya a tervezett migráció időtávja szerint (%) Forrás: Társi Omnibusz felvétele, 2012. március22
3. ábra Külföldön tartózkodás időtartama Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)23
4. ábra Hazatérési hajlandóság a következő 5 évben Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)23
5. ábra Külföldre költözés indoka, motivációja Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)26
6. ábra Felkészülés külföldre Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)27
7. ábra Felkészülés módjai Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)..... 28
8. ábra Nők munkaviszonya külföldre költözés előtt Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)29
9. ábra Nők munkaviszonya külföldre költözés után Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)29
10. ábra Külföldi munkavállalás felkészülési módjai Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)30
11. ábra Állásszerzés módjai Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)31

12. ábra	Megfelelő munkahely megtalálásának ideje	Forrás: http://nokkulfoldon.blogspot.hu (saját szerkesztés)	32
13. ábra	Migráció hatása a karrierre	Forrás: http://nokkulfoldon.blogspot.hu (saját szerkesztés)	33
14. ábra	Külföldön tartózkodás időtartama	Forrás: Saját kutatás	34
15. ábra	A férjek/élettársak állampolgárság szerinti megoszlása	Forrás: Saját kutatás	35
16. ábra	Nyelvi és kulturális eltérések, mint probléma	Forrás: Saját kutatás	36
17. ábra	Párkapcsolathoz vezető út	Forrás: Saját kutatás	37
18. ábra	Internetes ismerkedésre használt oldalak	Forrás: Saját kutatás	37
19. ábra	Gyermekek száma	Forrás: Saját kutatás	38
20. ábra	Gyermekvállalás ideje	Forrás: Saját kutatás	39
21. ábra	Elégedettség a családtámogatási rendszerrel	Forrás: Saját kutatás	39
22. ábra	Munkavállalás végzettséghez viszonyítva	Forrás: Saját kutatás	40
23.	Az életszínvonal minősége	Forrás: Saját kutatás	41
24.	Férfiak előnyös helyzete a munkaerőpiacon	Forrás: Saját kutatás	41
25. ábra	Nők migrációs hajlandósága	Forrás: Saját kutatás	41
26. ábra	Karrier vagy család?	Forrás: Saját kutatás	42

BEVEZETÉS

Az elmúlt 20 évben sose volt ilyen magas a magyarok körében a migrációt tervezők aránya: mára minden ötödik magyar felnőtt tervezi, hogy rövid- vagy hosszú távon külföldön vállal munkát vagy véglegesen kivándorol. Mindez egy néhány éve tartó, egyértelműen növekvő trend eredménye, hiszen 2010 óta másfélszeresére nőtt a külföldi munkavállalást vagy kivándorlást tervezők aránya – derül ki a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet 2012 márciusi kutatásából.

Dolgozatunkban azzal a feltevessel foglalkozunk, hogy a XXI. századra kialakult modernnek mondható kapcsolati migráció - amelyet a különböző intézmények és hálózatok működése segített elő - hogyan hat a társadalom egészére és annak gazdaságára. Az intézményi közgazdaságtan az emberi kapcsolatok összessége, amelyek szokásokon, magatartási szabályokon alapulnak, közös célkitűzések megvalósítására irányulnak és a cél elérése érdekében szabályozza a résztvevők kapcsolatait, és egyúttal a kapcsolatok fenntartására törekszik.

Az utóbbi évtizedekben a nemzetközi migrációs folyamatok alakulásához több tényező is hozzájárult. Ezek között említhető a gazdasági globalizáció, a demográfiai folyamatok, a közlekedésben és főleg az információáramlásban tapasztalható ugrásszerű fejlődés (amely megkönnyíti a kommunikációt, a kapcsolattartást), valamint a transznacionális közösségek létrejötte és növekedése. Kutatásunkban a női migrációt befolyásoló tényezőket vizsgáljuk. Feltételezzük, hogy az emberek általában racionálisan gondolkodnak, de vannak különböző szervezetek, amelyek befolyásolják, eltérítik a racionális döntés meghozatalától. Ilyenek például az internetes weboldalak, közösségi oldalak (pl. facebook). A XXI. századra felerősödött a női migráció, melynek mozgatója a hálózat- és az intézményelmélet, melyet a második fejezetben részletesen kifejtünk.

Hipotézisünk, hogy a nőket befolyásolják leginkább, ők azok, akik kapcsolat céljából hamarabb (a férfiakat megelőzve) hagyják el az országot és kötnek házasságot külföldi állampolgárral. A külföldön élő magyar nőkkel végzett kérdőív alapján megkaphatjuk a választ arra, hogy többségük milyen tényezők hatására migrált, milyen szerepet töltenek be jelenleg a kinti munkaerőpiacon, milyenek az életkörülményeik, tervezik-e a hazatérést.

I. FEJEZET AZ INTÉZMÉNYI KÖZGAZDASÁGTAN ELMÉLETEI

Nagyon sok elmélet foglalkozik a XXI. századi migrációs folyamatokkal. Mindegyiknek három feladata van: definiálni az okokat, meghatározni a távolságokat, feltérképezni a regionális hatásokat és kitekinteni a jövőbeli folyamatokra.

Kutatási területünket lehatároltuk a női migrációra és ehhez megítélésünk szerint több elmélet is nyújt információt. Nem vállaljuk fel az összes migrációs elmélet bemutatását, csak arra fókuszáltunk, hogy melyek azok, amik bizonyítani tudják vagy cáfolják azt a felvetésünket, hogy a XXI század migránsa nő, egyedülálló, karriert kíván kialakítani és szívesen létesít kapcsolatot szülőhazáján kívül.

Megítélésünk szerint az újonnan kialakult közgazdaságtan magyarázza a migrációt. A XXI. században az informatikai fejlődés rohamos gyorsulásának lehetünk tanúi. Éppen ezért az intézményi közgazdaságtan egyik fontos eszközévé váltak az infokommunikációs rendszerek, illetve az internet.

Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk, hogy az intézmények létrejöttével hogyan magyarázható az emberek racionális döntésének meghozatala. Elsőként összehasonlítjuk a régi és új intézményi közgazdaságtant, majd kitérünk arra, hogy ezek milyen kapcsolatban állnak a migrációval. Végül a migráció indokait, motivációt mutatjuk be.

Az utóbbi két-három évtizedben valóságos szellemi forradalom zajlik a közgazdaságtanban. A közgazdászok egyre-másra vesznek fel kutatási programjukba olyan tárgyköröket, amelyekkel hagyományosan a szociológia vagy a viselkedéstudomány foglalkozott, s amelyek kívül esnek a piac és a termelés szűkös világán. A szavazástól a túszejtésen és a házasságon keresztül a vallásig mind több piacon túli intézmény bukkan fel a vezető közgazdasági folyóiratok hasábjain. A közgazdaságtan terjeszkedését megkönnyíti az a jellegzetessége, amelyre Becker mutatott rá: Ami a közgazdaságtant, mint tudományt a többi társadalomtudománytól a leginkább megkülönbözteti, az nem a tárgya, hanem a szemlélete. A közgazdaságtani szemlélet különös erőssége éppen az, hogy az emberi viselkedés széles skáláját fogja át, az emberi viselkedés elemzésének egységes keretét nyújtja. (Hámori [1998]) Ez alapján úgy gondoljuk, hogy a nők migrációját egy új szemlélet szerint, az intézményi közgazdaságtan aspektusából vizsgáljuk.

1.1. A régi és az új intézményi közgazdaságtan

A korai intézményi közgazdászok egyike az intézményeket, az embereket általánosságban jellemző gondolkodási szokások összességével azonosította. Az intézmények új értelmezésének előtérbe helyezése mellett a hagyományos vagy régi intézményi közgazdaságtan alapvetően elutasítja a formalizálás minden formáját, elveti az annak alapjául szolgáló redukcionizmust, az egyén ésszerű döntéseire alapozó módszertani individualizmust, továbbá holisztikus magyarázati igénnyel lép fel. Míg a formalizált megközelítés lényegénél fogva az egyes diszkrét állapotok leírására és a kialakító feltételek körüljárására irányul, addig a régi intézményi közgazdaságtan hívei a gazdaságot eleve csak folyamatként tudják értelmezni.

Az elmúlt harminc évben közgazdászok és társadalomtudósok próbálták módosítani, finomítani a neoklasszikus magyarázatok hiányosságait, s lassan integrálták az intézményeket az elméleti modellekbe.

Az intézmények definiálása során a hagyományos irányzatot továbbfejlesztve már nemcsak a szokásokat hangsúlyozták, tágabb felfogásban értelmezték az intézményeket, mint a társadalmi viselkedés általános formáit. Egyes közgazdászok szerint az intézmények a társadalom játékszabályai, vagy konkrétabban az egyének által lefektetett korlátok, amelyek az emberek közötti interakciókat alakítják. Az intézményi változások alakítják a társadalmak útját időről időre, ennél fogva a történelmi változások megértéséhez szükséges kulcsot jelentik. Hodgson az intézményekre jellemző sajátosságokat a következő öt pontban határozta meg:

- Minden intézmény egyének közötti interakciókat tartalmaz lényeges információ-visszacsatolásokkal.
- Minden intézménynek számos tulajdonsága van, közös eszméssel és gyakorlattal.
- Az intézmények fenntartják a közös eszméket és elvárásokat, s azok is fenntartják az intézményeket.
- Bár nem állandóak és nem léteznek örökké, az intézmények relatíve tartósak, önmagukat erősítők és minőségüket tekintve stabilak.
- Az intézmények értékeket és normatív ítéleteket, értékeléseket testesítenek meg.

Egy társadalomban az intézményeknek legfőbb szerepe a bizonytalanság csökkentése az egyének közti interakciók stabil szerkezetének megteremtésével. A

stabilitás azonban nem jelent változatlanságot, csupán a változás sebessége lassú, szinte észrevehetetlen. Az egyéni szokások egyben erősítik az intézményeket, s közben megerősítést is nyernek általuk.

Az intézményi közgazdaságtan az elvonttól a konkrét felé halad, beépítve az elméletekbe pszichológiai, antropológiai, politológiai, szociológiai és más kutatások eredményeit az emberi viselkedésről a standard racionalitás feltételezése helyett. (Hodgson [1998])

A fent említett elmélet szerint az intézményi közgazdaságtan a társadalmi viselkedést is magyarázza. Primer és szekunder kutatásokkal szeretnénk alátámasztani, hogy melyek azok a tényezők amik a társadalmat befolyásolják, mozgósítják afelé hogy a migráció mellett döntsenek. Véleményünk szerint, az alacsonyabb társadalmi osztályba tartozók hamarabb elhagyják szülőhazájukat, mint azok a társadalmi rétegek ahol nem jelentkeznek anyagi gondok. Látni fogjuk, hogy a migráció magas költségekkel jár és vizsgálni fogjuk, hogy ebben milyen szerepet játszanak az intézmények.

1.2 Az intézményi közgazdaságtan és a migráció

Számos elmélet tanulmányozása alapján azt mondhatjuk, hogy az intézményi közgazdaságtan a migrációt is megmagyarázza. Az intézmények nagy szerepet játszanak a migrációs lépésekben. Az információgyűjtésben, költségcsökkentésben, kapcsolatok kialakításában.

Az elmúlt években a közgazdaságtanban is jelentkezett egy olyan irányzat, a neoinstitucionalista vagy új intézményes közgazdaságtan, amely a gazdaságszociológiai szemlélethez közeledett. Ez az iskola abból indul ki, hogy a neoklasszikus feltevések a gazdálkodó emberek viselkedéséről – a haszon vagy profit maximalizálására való törekvés, mint egyetlen motívum feltevése – hasznosak a piaci viselkedés elméleti modelljeinek megfogalmazásához, de távol állnak az emberek valóságos viselkedésétől. Ennek oka, hogy a gazdálkodó személyek információi hiányosak, tehát nem tudják biztosan felmérni döntéseik gazdasági következményeit. Az információhiány okozta bizonytalanság csökkentése érdekében a társadalmak és szervezetek intézményeket hoznak létre. (Andorka [2006a])

Ezen elmélet alapján azt feltételezzük, hogy a migrációt tervezők körében a profit maximalizálás a jólét elérését jelenti, az információhiány pedig egy számukra ismeretlen országba való költözésből adódik. Ennek csökkentését a XX. században megjelent

infokommunikációs rendszerek segítik, melyek az új intézményi közgazdaságtan fontos eszközévé váltak, ilyen például az internet.

A XXI. században a nők jelenléte a migrációs mozgásokban nem csupán nagyságrendje miatt vált egyre szembetűnőbb jelenséggé, hanem mindazon változások miatt is, amelyek a női migráció okaiban, körülményeiben, mintáiban végbementek.

Az 1960–70-es években az országhatárokat átlépő migráció főként a férfiak munkavállalási célú elmozdulását jelentette, és ez – mivel jelentős része a fogadó országok munkavállalással kapcsolatos szigorításai következtében végleges letelepedéshez vezetett – maga után vonta a férfiakat követő, családegyesítési, illetve családalapítási indítékú női migrációt. A kilencvenes évekre a férfiak felülreprezentáltsága a vándormozgalmakban fokozatosan elhalványodott és egyre gyakoribbá vált a nők aktív, önálló döntésen alapuló és saját munkavállalási célú migrációja. Világviszonylatban tekintve elsősorban az ázsiai országokban jelentős a női elvándorlás, azonban az európai migrációs folyamatokon belül is egyre növekszik a nők aránya, és – bár általában a nők nagyobb valószínűséggel vándorolnak lánc-migráció révén egyre gyakoribb, hogy a nők a migrációs lánc elindítói.

A női migráció egyre markánsabb jelenléte ellenére a migráció-kutatásokban alkalmazott elméletek kevés figyelmet fordítottak a migráció és a nemek kapcsolatára; még azok a próbálkozások is, amelyek ezt figyelembe vették, kimerültek annyiban, hogy a nemet, mint egy újabb változót, beépítették a meglévő elméleti keretbe. Éppen ezért úgy véljük, hogy a migrációt nemek szerint külön kell vizsgálni, hiszen eltérő okok vezetnek a vándorlás melletti döntés meghozatalához. Csupán az utóbbi években fogalmazódott meg az a felismerés, hogy a nők migrációs tapasztalatai merőben különböznek a férfiakétól és a nők nem csupán a férfiaktól függő (gyakran láthatatlan) szereplői, hanem aktív résztvevői a migrációs folyamatoknak (Grieco–Boyd, [1998])

A XXI. századi nő nem függ a férfitől, karriert épít, tanulmányokat folytat. Egyre többen vállalják azt, hogy saját jogon önállóan költöznek ki külföldre és ott alapítanak családot. Ennek különböző okai is lehetnek, véleményünk szerint a férfiak ragaszkodóbbak akár egy munkahelyhez, kialakult életkörülményhez. Ezzel szemben a nők kalandvágyóbbak, nyitottak az új lehetőségek felé, a lehető legjobb életszínvonalat szeretnék megteremteni maguknak és családjuknak.

1.3. A migráció indokai, motiváció

Dolgozatunk ezen részében azzal a kérdéssel foglalkozunk, hogy az egyén milyen motivációk alapján dönt és cselekszik, más szóval melyek azok az indítékok, megfontolások amelyek alapján az emberek a migráció mellett döntenek.

A mai közgazdaságtanban és szociológiában két ellentétes irányzatot lehet látni: egyes társadalomtudósok megpróbálják a homo oeconomicus modell alapján magyarázni a nem gazdasági viselkedést, például a házasságkötési és gyermekvállalási döntéseket is a haszonmaximalizálásra törekvő racionális motívumokkal magyarázzák. Mások a gazdasági viselkedésben is kimutatják a nem racionális motívumok érvényesülését; az utóbbiak között legismertebb H. Simon korlátozott racionalitás elmélete. Eszerint a gazdasági döntéseknél a racionalitás nem érvényesül teljes mértékben, hanem csak bizonyos korlátok között, és ezeket a korlátokat a társadalmi feltételek határozzák meg. Max Weberéhez hasonló szintézist próbált megfogalmazni A. Sen indiai-amerikai közgazdász és filozófus. Háromféle indítékot különböztet meg az emberek viselkedésében: az ösztönzést, a szimpátiát, amikor az egyén haszon függvényében nem csak a saját jövedelme, fogyasztása, stb. szerepel, hanem azon más embertársaié is, akik iránt szimpátiát érez. (Andorka [2006b])

Ezen elméletek alapján úgy gondoljuk, hogy egy nő nem csak munkavállalási vagy letelepedési célból dönthet a migráció mellett, hanem kizárólag párkapcsolati célból. Indíték lehet még az elkötelezettség, amikor az egyén úgy dönt valamilyen cselekvés mellett, hogy nincs tekintettel arra, hogy annak következményei hogyan befolyásolják a saját egyén hasznát, hanem kizárólag bizonyos elvek, értékek megvalósítása vezeti; gondolunk itt arra, hogy egy nő például egy válás után elkötelezi magát, hogy új életet kezd egy másik országban, de nincs tisztában annak következményeivel. További motivációként említhetjük a családegyesítést, a szerelmi viszonyt, a munkavállalást és a jólétet, amikre most konkrétan ki is térünk.

1.3.1. Családegysítés

Az új közgazdaságtan megközelítése szerint, a migrációs döntéseket nem elkülönült egyének hozzák, hanem általában családok vagy háztartások, tehát közösen cselekvő emberek, akik nem csupán remélt jövedelmük maximalizálására törekednek, hanem arra

is, hogy csökkentsék a kockázatokat, enyhítsék a kudarcok esetleges következményeit. (Sík [2001a]) Megítélésünk szerint napjainkban egyre több család dönt úgy, hogy **csak** az egyik fél vállal külföldön munkát. Ezek a családok ragaszkodnak az eddigi életükhöz, nem szívesen hagyják itt szülőhazájukat és tartanak az esetleges kockázatoktól. Amennyiben sikeres az egyik fél részéről a migráció, sikerült megfelelő munkahelyet találnia és megteremtette az anyagi biztonságot, a többi családtag is követi őt.

1.3.2. Szerelmi viszony

Erre az okra helyezzük a hangsúlyt a vizsgálatunkban. Feltételezzük, hogy a női migráció fő mozgatója a kapcsolatból adódó kivándorlás, mivel a manapság kialakult infokommunikációs rendszerek lehetővé teszik az információ gyors áramlását, és a kapcsolatok kialakulását, akár eltérő földrészek között is. Ilyen rendszer az internet, ahol különböző közösségi oldalakon lehetséges az ismerkedés és párkapcsolat kialakítása. Ez megkönnyíti a külföldre költözést, mivel csökken a bizonytalanság, hiszen a felek között nagyfokú bizalom alakulhat ki az internetnek (facebook, skype) köszönhetően. A 4. fejezetben vizsgáljuk az általunk megkérdezett külföldön élő magyar nők között ezen rendszerek befolyásoló hatását.

1.3.3. Munkavállalás

A nemzetközi kapcsolatok intézményesedése révén lehetővé válik bizonyos társadalmi csoportok tagjai számára, hogy a várakozásaik és otthoni lehetőségeik közötti feszültséget ne igényeik mérséklésével, hanem kivándorlás útján oldják fel. (Sík [2001b]) Igaz ez a szegényebb társadalmak esetében, akik jobb megélhetés, magasabb fizetés reményében hagyják el a hazájukat.

Az intézmények kialakulása magyarázatul szolgál a külföldi munkavállalásra, hiszen az internet segítségével könnyedén hozzáférhetünk idegen országok álláshirdetéseéhez. Továbbá az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetővé teszi a munkaerő szabad áramlását, így elősegítve a nemzetközi migrációt. Feltételezzük, hogy az emberek racionalitását befolyásolják a különböző intézmények, könnyen csapdába eshetnek egy nem megfelelő munkahely kiválasztásával. Manapság ezt kiküszöbölhetjük alapos utánajárással, valamint internetes weboldalak, blogok böngészésével. Kutatásunk

is támaszkodik a <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> oldalra, amely magyar nőknek nyújt segítséget munkavállalással kapcsolatban.

A külföldön munkát kereső magyar állampolgárokat nehezen tudjuk nyomon követni, mivel róluk nincs hivatalos statisztika. A harmadik fejezetből kiderül, melyek azok az országok, ahová leggyakrabban költöznek ki Magyarországról munkavállalás céljából.

1.3.4. Az élet minősége, jólét

Úgy gondoljuk, hogy elsősorban a megfelelő életszínvonal és a jólét elérése a migráció oka. Nem csak a jövedelem maximalizálása a fontos a migránsok számára, ha így lenne, akkor magasabb lenne azoknak a száma, akik rövid távú munkavállalás céljából hagyják el szülőhazájukat majd visszatérnek és itthon kezdik el a családalapítást. Kutatásunkban azt is megvizsgáljuk, hogy a nők tervezik-e a hazatérést vagy sem. Azok, akik nem tervezik a hazaköltözést jobb életre vágnak, nincsenek megelégedve az itthoni helyzetükkel és gyermekeiknek is jobb életkörülményeket szeretnének teremteni. A nők esetében fontos szerepet kap a migráció indokaként a karrierépítés, tanulmányok folytatása illetve párkapcsolat kialakítása. Ezeket a tényezőket szülőhazájukban nem tudják megvalósítani megfelelő színvonalon, ezért vándorolnak más országba.

Azon a felismerésen, hogy az embernek nem csak anyagi szükségletei vannak, az 1970-es években bevezetésre került az életminőség fogalma a szociológiai kutatásokba. Ez azt jelzi, hogy az anyagi szükségletek kielégítettségének magas szintje még nem jelenti szükségképpen, hogy a társadalom tagjai „jól élnek”, a javakkal való ellátottság tekintetében is jól érzik magukat. Ehhez kapcsolódik „jólét” (welfare) és „jóllét” (wellbeing) megkülönböztetése. A jóléten általában az anyagi javakkal való ellátottságot értik, míg a jólléten azt, hogy a társadalom tagjai nem csak az anyagi javak tekintetében, hanem a különböző szellemi - pénzben nem mérhető - javakkal való ellátottság tekintetében is jól érzik magukat. A jólléthez hasonló a boldogság fogalma. (Andorka [2006c]) Ebből arra következtetünk, hogy az embereket nem csupán a pénz motiválja lakóhelye elhagyásában, hanem egy jobb életet szeretne magának teremteni. Erre jó lehetőséget látnak külföldön, egy gazdaságilag fejlettebb országban, ahol magasabb életszínvonalra számítanak.

Összegzésként sikerült bebizonyítanunk az intézményi közgazdaságtan, mint a migrációs elméletek egyike igazolja azt a feltevésünket, hogy a XXI. században a migrációs tendenciák átalakultak, és a migránsok jelentős részét egyedülálló, karriert kialakítani kívánó nők, akik szívesen létesítenek kapcsolatot szülőhazájukon kívül. Valamint láthattuk, hogy a munkavállalás, mint a migráció egyik fő motivációja mellett számos indíték létezik, ami alapján az egyén a kivándorlás mellett dönt.

2. FEJEZET MIGRÁCIÓ ELMÉLETEIBEN A HÁLÓZATELMÉLET ÉS AZ INTÉZMÉNYELMÉLET, MINT A XXI. SZÁZAD NŐI MIGRÁCIÓ EGYIK MOZGATÓJA

Feltételezésünk szerint a XXI. században a migráció számának növekedésének hatására különböző intézmények jöttek létre annak érdekében, hogy az eszközeik segítségével (például az internet) megkönnyítsék a migránsok helyzetét, illetve segítséget nyújtsanak a racionális döntés meghozatalában. Ezek mellett nagy szerepet tulajdonítunk a kapcsolathálóknak is, ugyanis ennek köszönhetően csökkent a kivándorlással járó kockázat, ezért egyre többen vállalkoznak arra, hogy „szerencsét próbálnak” külföldön. Ezt a feltevésünket bizonyítjuk az intézmény- és hálózatelmélettel. Valamint Todaro elméletével szeretnénk igazolni azt, hogy a kapcsolatháló nem csak a kockázatokat csökkentik, hanem a költözéssel járó költségeket is, növelve ezzel a migrációs hajlandóságot.

2.1 Intézményelmélet

Amikor a migráció megindult, magánintézmények és önkéntes szervezetek alakultak, hogy kielégítsenek egy keresletet, amely abból az egyensúlytalanságból fakad, hogy sok ember szeretne belépni a tökében gazdag országokba, miközben ezek az országok csak kisszámú beutazóvízumot adnak ki. Ez az egyensúlytalanság és azok a korlátok, amelyeket a központi helyzetű országok állítanak fel, hogy kívül tartsák határaikon az embereket, jövedelmező környezetet teremtenek azoknak a vállalkozóknak és intézményeknek, amelyek nyereségszerzési céllal vállalkoznak a nemzetközi mozgás elősegítésére, létrehozva a migráció feketepiacát. Az e feketepiacon kialakult feltételek a kizsákmányolás és a kiszolgáltatottság melegágyai, ezért a fejlett országokban önkéntes humanitárius szervezetek alakulnak, hogy kikényszerítsék a jogokat és javítsák a törvényes és illegális migránsokkal szembeni bánásmódot.

A nyereségérdekelte szervezetek és magánvállalatok számos szolgáltatást nyújtanak a migránsoknak a feketepiacon, díjazás ellenében: tiltott embercsempészetet, titkos beléptetést a célországba, munkaszerződést a munkaadók és a migránsok között; hamis dokumentumokat és belépési engedélyeket; névházasságokat migránsok és a célországban letelepedési engedéllyel vagy állampolgársággal rendelkezők között; szállást, kölcsönt

vagy más segítséget a célországban. A humanitárius csoportok tanácsadást, szociális szolgáltatásokat, menedékhelyet nyújtanak, jogsegélyt a törvényes papírok megszerzéséhez és védelmet a bevándorlási törvény végrehajtásáért felelős hatóságokkal szemben. Egy idő múlva ezek, a bevándorlók számára már jól ismert személyek, cégek és szervezetek intézményesen stabilizálódnak, megteremtve egy olyan szociális tőkeformát, amelyet a migránsok igénybe vehetnek, hogy ki tudják használni a külföldi munkaerőpiacon kínálkozó lehetőségeket.

Az emigránsok – legális vagy illegális – belépését bonyolító intézmények fokozatos kiépülése, a folyamat megismerése megint csak egészen más feltételezésekhez vezetett, mint a mikroszintű döntési modellek:

A nemzetközi mozgás lehetőségét megteremtő, azt fenntartó és elősegítő szervezetek fejlődésével a migránsokra jellemző, hogy:

1. nemzetközi áramlásuk egyre inkább intézményesedik, és függetlenné válik azoktól a tényezőktől, amelyek eredetileg elindították.

2. A kormányok nehezen tudják ellenőrzésük alatt tartani a migrációs áramlást, mert az intézményesedés folyamatát nem könnyű szabályozni.

Mivel az emigrálni szándékozók által támasztott keresletből profit származik, a politikai erőfeszítések csupán a nemzetközi migráció feketepiacának kialakulását szolgálják, a szigorúbb bevándorlási politikák pedig a humanitárius csoportok ellenállását váltják ki. (Sík [2001c])

Ezek alapján úgy gondoljuk, hogy az intézmények megjelenése nem csak a vándorlás megkezdése előtt nyújtanak segítséget, hanem a migráció alatt és után is, valamint az intézmények fő feladatának a migráció fenntartását és elősegítését jelöljük meg. Gondolunk itt arra, hogy különböző szervezetek jöttek létre annak érdekében, hogy a már kint lévőknek segítsenek például a munkahelykeresésben vagy bajban segítő kezet nyújtsanak.

2. 2. A migráció kapcsolathálózi megközelítése

Azt az állításunkat szeretnénk bizonyítani miszerint a kapcsolathálók növelik a migrációs hajlamot és az interneten megjelenő social network elterjedése ezt a tényezőt erősíti.

Az emberek közötti kapcsolatok feltehetően mindig fontos szerepet játszottak a migráció során, illetve a migrációs folyamatok alakításában. Már a huszadik század elején

felismerték a kapcsolathálóknak a nemzetközi migráció előmozdításában játszott szerepét. (Gödrö [2010a])

A migráns hálózatoknak a migrációs döntésekre gyakorolt hatásával, a családi, rokoni és baráti kötelékeknek a migráció során játszott szerepével az 1960-as évektől egyre több tanulmány foglalkozott. Többségük az amerikai migráció folyamatokat vizsgálta, némelyik korábbi hullámokra tekintett vissza. Kimutatták, hogy gyakran egész családok fognak össze és támogatják tagjaikat egyrészt a migráció előtt, az elindulásban (a családtagok összegyűjtik az erőforrásaikat, a rokonság információs hálóként működik), másrészt a migráció után az új közösségen belüli alkalmazkodásban. Felismerték azt is, hogy a hálózatok működése - ami abban nyilvánul meg, hogy a leendő migránsokat a korábbiak tájékoztatják a lehetőségekről, biztosítják számukra az utazást, elintézik a kezdeti szállás és munkát – lánc-migrációhoz vezet (MacDonald [1964]).

Egyes kutatók a migráció során segítséget nyújtó kötelékeket (baráti és rokoni hálókat, munka-szervezeteket) a migráció „védnökeinek” nevezték („the auspices of migration”), és olyan társadalmi struktúrának tekintették, amely a migránsokat már az elmozdulás előtt a fogadó közösséghez kötik. Megállapították, hogy a vándorlóknak leginkább a rokonság nyújt jelentős segítséget, támogatást, bátorítást. Kimutatták, hogy a rokonságra való támaszkodás az alacsony státusú, a kevesebb városi tapasztalattal rendelkező, nagyon fiatal, vagy nagyon idős bevándorlók esetében erősebb, valamint azoknál, akik több diszkriminációval szembesültek. Ezek a különbségek azonban valójában a rokoni kapcsolatok elérhetőségének (nem pedig mozgósításának) különbségeiből adódtak. A rokoni hálók átfogó jelenléte a fogadó országban megkérdőjelezte a bevándorlók kiszakíthatóságára vonatkozó korábbi elképzeléseket. Az eredmények azt igazolták, hogy bár a migráció után számos régi kötődés eltűnik, a migránsokat továbbra is kiterjedt rokonsági kapcsolatok veszik körül.

További vizsgálatok is megerősítették, hogy a rokoni kapcsolatok mind az elindulás előtt, a döntés befolyásolásában, mind a migrációt követően, a letelepedés és az alkalmazkodás segítségével szerepet játszanak. Kiderült, hogy a migráció nemhogy lerombolná a rokonsági hálózatokat, hanem ezek a rokoni kötelékek a lánc-migráció működtetői, amelyek a migráció után az új közösségben is tovább élnek. (Gödrö [2010b])

A kapcsolathálózati megközelítés valójában a 80-as években kezdett egyre jobban elterjedni a migrációs kutatásokban. Ekkor már nem csupán az volt nyilvánvaló, hogy a családi, baráti és közösségi hálózatok jelentik- az információadás, a segítségnyújtás és támogatás révén- az ipari társadalmakban való bevándorlás alapját, hanem a hálózatok

vizsgálatának a migráció mikro- és makromegközelítéseit összekapcsoló szerepe is megfogalmazódott, és megjelent a migrációs rendszer fogalma.

A kapcsolathálózati megközelítés összekapcsolja a migrációt egyéni szereplők döntéseiként, illetve strukturális (gazdasági, politikai) tényezők következményeként értelmező korábbi megközelítéseket. Rámutat arra, hogy a migráció létrejöttét, irányát, összetételét és tartósságát egyaránt befolyásolják az egyéni törekvések és a kialakult társadalmi, politikai és gazdasági struktúrák, amelyek a kibocsátó, illetve a fogadó országokat jellemzik, ezek között azonban *a kapcsolathálóknak jelentik a „közvetítő” elemet.* A személyek közötti kapcsolatok természetesen csak az egyik elemét képezik annak a komplex rendszernek, amely az emberek, az áruk és a tőke bizonyos országok közötti áramlása révén kialakul és ún. migrációs rendszert alkot. Egy kutató kísérletet tett a migrációs folyamatokra ható kapcsolatok összességének szisztematikus feltárására. A személyek közötti kapcsolatok mellett a migrációs rendszer elemei közé sorolta az államok szintjén meglévő (kereskedelmi, gazdasági, politikai) kapcsolatokat, a migrációs ügynökségeket, valamint a médián keresztül a potenciális migránsok felé áramló híreket is.

Később más szerzők tovább finomították a migrációs rendszer fogalmát. Rámutattak arra, hogy egy adott migrációs rendszeren belül nemcsak az érintett országok gazdasági, társadalmi, politikai, sőt demográfiai struktúrái fejtik ki hatásukat, hanem az országok közötti történelmi, kulturális, gyarmati, kereskedelmi, valamint közlekedési és távközlési kapcsolatok is fontos szerepet játszanak a migrációs folyamatok alakulásában. Felismerték, ugyanakkor hogy a migrációs folyamatok változó trendjeinek és mintáinak a megértése dinamikus szemléletmódot kíván meg. Ilyen megközelítéssel tekintettek az egyénekre, valamint a különböző intézményeket összekapcsoló hálózatokra. Meglátásuk szerint e kapcsolathálóknak a migrációs folyamatot befolyásoló szerepe abban áll, hogy magát a migrációs rendszert alakítják át, úgynevezett szociális infrastruktúrát hoznak létre a kibocsátó és a fogadó ország között. Az újonnan érkezők felhasználják a korábbi bevándorlók migrációs tapasztalatait, és az általuk kialakított kapcsolathálókat. A kapcsolathálóknak azonban nem a kapcsolatok állandó „készletét” jelentik a migrációs folyamat során, hanem az idő folyamán maguk is változnak. (Gödri [2010c].

A migráció kapcsolathálózati megközelítéséből adódott az a felismerés, hogy a fogadó és a kibocsátó országok közötti intézményes kapcsolatok, valamint migráns kapcsolathálóknak kialakulásával egy elindult migrációs hullám gyakran önmagát fenntartó folyamattá válik. A kialakult hálózatok ugyanis fenntartják a migrációs hullám

„lendületét” akkor is, amikor a gazdasági indítékok csökkennek, vagy a célországban szigorúbbá válik a migrációs szabályozás.

Az európai migráció célállomásait vizsgálva rámutattak arra, hogy adott kibocsátó országból az elvándorlók specifikus célországokba mennek és ebben a kapcsolathálóknak van érdemi szerepük. A vándorlók többsége ugyanis oda áramlik, ahol már élnek honfitársai, és ez tovább erősíti a már meglévő migrációs mintákat. (Gödri [2010d])

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a kapcsolathálók nagymértékben segítik a migrációs döntéseket, a migráció folyamatát, illetve a migráció után a családtagokkal könnyedén fent tudjuk tartani a kapcsolatot. Az internetnek köszönhetően információkat tudunk gyűjteni, felvehetjük külföldön élőkkal a kapcsolatot, ezáltal jelentősen csökken a migráció kockázata. A kapcsolathálók folyamatos bővülésének köszönhetően folyamatosan növekedni fog a migránsok száma.

2.2.1 Todaro-elmélet

A klasszikus közgazdasági elméletekben a költözésre vonatkozó migráció döntését az egyén mindenekelőtt az elérhető bér- és a munkavállalási lehetőség, illetve az ezekben mutatkozó különbség alapján hozza meg – a lakóhely, az otthon megszokott környezetével leírható számos tényező elvesztése legfeljebb nehezen mérhető, szubjektív költségként szerepel a modellekben. Harris-Todaro az iparosodással együtt járó urbanizációt magyarázó klasszikus modellje szerint a városi és vidéki bérek várható különbsége határozza meg a migrációs döntést. A modellben munkanélküliség mellett a migráns egyén oly módon hozhat racionális döntést a vidékről a városba költözésről, ha együttesen számol a várható városi magas bérrel és a munkanélküliség esetén kieső jövedelemmel, és ezt a munkanélküliség valószínűségével súlyozza. A modell következtetése szerint a fejletlenebb régiók lakóinak egy része racionálisan úgy dönt, hogy a fejlettebb régiók valamelyikébe költözik, ami pedig csökkentheti az országon belül kialakult fejlettségbeli különbségeket.

A migráció azonban még elméletben sem szünteti meg minden területi eltérést. A költözésnek ugyanis tetemes költségei vannak: pénzbeli kiadások, információszerzés, lakásváltoztatás és költözés, a szülőföld elhagyása, kapcsolatok és a biztonság elvesztése, környezetváltozás. Azok indulnak el, akiknek a költözés adott bérkülönbség mellett megtérül, ezért az emberi tőke- elmélet alapján nagyobb valószínűséggel a fiatalok, az

iskolázottabbak telepednek máshová, a szegény területeken élő nagyon szegények kimaradnak a migrációkból.

A migráció beindulásához és a migrációs kapcsolati hálók megerősödéséhez idő kell, és a családi kötöttségek is csökkentik a migrációs hajlandóságot. A migráció új gazdaságtana alapján a döntéshozó egység a család, a döntést nem az egyén, hanem a kockázatsökkentés érdekében a család hozza, és nem szükségképpen az egyéni szelekció szerint legrátermettebb egyén lesz a család által delegált migráns. (Hárs [2010])

Láthatjuk, hogy magas költségekkel jár a migrációs folyamat, viszont ezeket a költségeket csökkenthetjük a kapcsolathálók segítségével. Azok a migránsok, akik nem rendelkeznek magas tőkével és kapcsolathálók sem nyújtanak segítséget számukra, kockázatot vállalnak. Hajlandóak megtakarításukat is feláldozni annak érdekében, hogy jobb életet teremtsenek maguknak. Ezek a döntések nem racionálisak, hiszen nem tudják, mit hoz a jövő. Ezért a kapcsolathálóknak, tőkének fontos szerepe van a migrációban.

2.2.2 A kapcsolathálók, illetve a kapcsolati tőke szerepére épülő migrációs elméletek

Az 1980-as évek elején a migráció vizsgálatában korábban elterjedt - a kibocsátó ország taszító tényezőire és a fogadó ország vonzó tényezőire épülő- *klasszikus migrációelméletet* számos kritika érte. Többen is rámutattak arra, hogy a „taszítás-vonzás” modell alkalmas volt a migráció értelmezésére akkor, amikor a folyamat fő komponensét a munkaerő migráció jelentette, azonban ahogy a migrációs folyamat „beérésével” egyre inkább a családi, rokoni kapcsolatokon keresztül működő láncmigráció vált meghatározóvá, a korábbi modell elveszítette alkalmasságát. Miután nyilvánvalóvá vált, hogy a kibocsátó és a fogadó országot összekötő személyes és intézményi kapcsolathálók fontos szerepet töltenek be a migráció fennmaradásában- gyakran a migrációt elindító kezdeti okok megszűnése ellenére- felmerült a kérdés, miben áll e kapcsolathálók hatása, milyen mechanizmusokon keresztül tartják fenn a migrációt. Több migrációs elmélet is született e kérdések megválaszolására, ezek közül a két legfontosabb: a hálózatelmélet (avagy társadalmi tőke elmélet) és a kumulált okság elmélete. (Gödri [2010e]) A következő alfejezetben a hálózatelmélet migrációra kifejtett hatását vizsgáltuk meg, milyen módon segítik illetve befolyásolják a hálózatelmélet tényezői a vándorlást.

2.2.3. Hálózatelmélet

A *hálózatelmélet* - illetve későbbi nevén a társadalmi tőke elmélet. A migráns hálózatok olyan interperszonális kapcsolatoknak a láncolatát jelentik, amelyek a migránsok, korábbi migránsok és a nem migránsok között szövődnek a származási és a célországban, a rokonsági, barátsági kötelékeken és a kibocsátó, eredeti közösséghez fűződő szálakon keresztül. Ezek fokozzák a nemzetközi mozgás valószínűségét, mert csökkentik a költözködés költségét és kockázatát, és növelik a migráció várható nettó hozamát. A hálózati kapcsolatok a társadalmi tőke egyik formájává válnak, amelyre támaszkodhatnak azok az emberek, akik külföldi foglalkoztatási lehetőséget kívánnak szerezni. Ha a migránsok száma elér egy kritikus mértéket, akkor a hálózatok terjedése csökkenti a mozgás költségeit és kockázatait. Ez növeli a migráció növekedésének a valószínűségét, tehát újabb mozgáshoz vezet, ami viszont tovább szélesíti a hálózatot, és így tovább. Ez a migrációs viselkedés az idővel terjed, és a küldő társadalomnak egyre szélesebb rétegeit hatja át. (Sík [2001d])

Ugyanakkor a migráció révén- egyfelől a hálózatok bővülésével, másfelől a migránsokat támogató intézmények létrejöttével és fejlődésével- megváltozik az a társadalmi kontextus, amelyben a migrációra vonatkozó további döntések születnek, és kialakul az ún. kumulált okság mechanizmusa. A kumulált okság elmélete szerint a migráció során pozitív visszacsatolás jön létre, a kibocsátó közeg társadalmi-gazdasági struktúráinak megváltozása növeli a további migráció valószínűségét. Tehát a migráció saját maga hozza létre azt a társadalmi és gazdasági kontextust, amely a továbbiakban fenntartja és így válik öntápláló, dinamikus folyamattá. A migrációnak tulajdonítható új feltételek a későbbi migráció önálló okaként jelennek meg.

A migráció öntápláló jellegét kumulatív módon erősítő tényezők közt szerepel a migráció kultúrája. A migráció gyakoriságának növekedésével egy közösségen belül megváltozik annak értékrendbeli helye, kulturális megítélése. Elfogadottá válik, az életút természetes részének tekintik (sőt, olykor elengedhetetlennek is a társadalmi és gazdasági mobilitáshoz, a magasabb jövedelem eléréséhez), ami tovább növeli a migráció valószínűségét. Bizonyos mikroközösségekben, szubkultúrákban a migráció elvárásaként jelenik meg: a szülői generáció támogatja, sőt elvárja, hogy a fiatalok- a várható haszon reményében - a kivándorlást válasszák. Más szakirodalmi példák arról tanúskodnak, hogy időszakos, ismétlődő migráció esetén megváltoznak a kibocsátó társadalomban a fogyasztói szokások, az életstílus (Bíró [1996]), ugyanakkor a migrációval kapcsolatos

információk egyre szélesebb rétegek számára válnak hozzáférhetővé. Mindez a kumulált okság révén hozzájárul a további migrációhoz. Tehát azok a társadalmi, gazdasági és kulturális változások, amelyeket maga a migráció idézett elő a kibocsátó közösségben egy ideig fenntartják- akár csak a kapcsolathálók- a migráció lendületét.

A migráns kapcsolathálók és a bennük rejlő társadalmi (kapcsolati) tőke központi szerepét a nemzetközi vándorlás folyamatában a fenti elméletek megszületése óta is számos empirikus kutatás támasztotta alá. Igazolták, hogy a társadalmi tőke elmélete sokkal inkább előrejelzi a migráció irányát, nagyságát és okait, mint a neoklasszikus gazdasági elmélet vagy az emberi tőke elmélete. Az is bebizonyosodott, hogy a kapcsolathálóknak a migráció előmozdítására gyakorolt hatás tényleges oksági hatás, azaz, az azonos feltételek, valamint a szelektivitás hatásának kiküszöbölése után is érvényes. A társadalmi tőke hatásának mértéke ugyanakkor változik a kontextuális tényezők függvényében. A latin-amerikai kibocsátó országokból az Egyesült Államokba irányuló migráció kapcsán például megfigyelték, hogy a társadalmi tőke általános jelenléte mellett a migrációra gyakorolt hatása erősebb az első út esetén, a falus településeken, valamint azokban az esetekben, amikor a migráció költsége magasabb. Más vizsgálatok arra világítottak rá, hogy a kapcsolathálók bővülése révén létrejövő kumulált okság elsősorban a falvakban és a kisebb városokban működött, a nagyvárosokban a migrációt fenntartó társadalmi tőke csupán a családi kapcsolatokra korlátozódik. Bár a vizsgálatok többségéből az szűrődik le, hogy a migránsok elsősorban a családi kapcsolatokba ágyazódott társadalmi (kapcsolati) tőkét mozgósítják, arra is van példa, amikor az adott ország szigorúbb migrációs szabályozása következtében ezek a kapcsolatok nem működnek (nem érhetőek el), ezért egy másik országban meglévő gyengébb kapcsolatokon keresztül zajlik a migráció.

A fentiekből látható, hogy a migrációs vizsgálatokban, valamint a migrációs elméletekben társadalmi tőkeként definiált fogalom elsősorban a személyek közötti kapcsolatokra, illetve e kapcsolatok erőforrás szerepére utal. Tehát valójában a társadalmi tőkének éppen a kapcsolati tőke elemére- a személyes kapcsolathálóba ágyazódott és a hálózati kapcsolatokon keresztül mozgósítható erőforrásokra - kerül a hangsúly.(Gödri [2010f]). A kapcsolathálók szerepe a migrációs folyamatok fenntartásában régóta közismert a migráció szakirodalmában, hatásuk a migránsok szelekciójában is érvényesül. A legújabb vizsgálatok arra a következtetésre jutottak, hogy a férfiak és nők eltérő migrációs tapasztalatai következtében a migráns hálózatok migrációt ösztönző szerepe is genderfüggő, és a társadalmi tőke eltérően befolyásolja a férfiak és nők migrációs

készítetését. Egyes migrációs áramlások esetében azt is kimutatták, hogy a nők migrációs hajlandósága nem a kibocsátó közeg kultúrájától, hanem elsősorban a külföldön élő családi kapcsolatháló lététől függ. (Gödri [2005a])

A bemutatott elméletek választ adtak arra, hogy mennyiben magyarázza a hálózat- és intézményelmélet a migráció felerősödését. A migráció egyik kulcs eleme a kapcsolathálózat, mely napjainkban egyre jobban bővül. Az internetnek köszönhetően, fel tudjuk venni a kapcsolatot külföldön élő rokonokkal, barátokkal, akiknek a tapasztalatai alapján könnyebben meg tudjuk hozni döntésünket. Tehát láthatjuk azt, hogy a kapcsolathálóknak valóban nagy szerepük van a migráció megindulásában és Todaro elmélete is bizonyította, hogy úgy dönthetünk racionálisan, ha számolunk a költözéssel járó költségekkel melyeket a kapcsolathálók nagymértékben csökkentenek.

3. FEJEZET MIGRÁCIÓS TENDENCIÁK A XXI. SZÁZADRA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NŐI MIGRÁCIÓRA

A XXI. században a migráció intenzitásának erősödésével szembesülünk. Meglátásunk szerint köszönhető ez az Európai Uniónak, mely lehetővé tette a személyek szabad áramlását a tagországok között. Ebben a fejezetben célunk a migrációs tendenciák bemutatása. Kitérünk a vándorlások főbb irányaira, vizsgáljuk a migráció időtartamát. Továbbá azt feltételezzük, hogy különbség van a férfiak és nők migrációja között, végül női szempontból vizsgáljuk a migrációs tendenciákat és hazatérési hajlandóságukat.

A korábbi tendenciák sokszínűsége mutatja, hogy a kontinens különböző részei közötti, illetve a tágabb földrajzi kontextusú migrációs útvonalak a húzó és toló tényezők bonyolult összefüggéseinek hatására alakultak ki. A húzó tényezők, vagyis az adott országba való bevándorlási indítékai, mint a gazdasági növekedés és az ezzel járó fokozott munkaerő-kereslet, illetve a magasabb életszínvonal, valamint a toló tényezők, tehát az adott országból való kivándorlást gerjesztő okok, mint a munkanélküliség, szegénység, gazdasági, politikai válság, társadalmi konfliktusok, természeti katasztrófák következtében kialakuló környezeti szűkösség és humanitárius válság egyaránt sajátos migrációs mintákhoz igazodnak. Ezek a minták alakítják az érkezők preferencia-rendjét, mely alapján kiválasztják a célországot. Nem kizárólag egy szempont, például az életszínvonalbeli körülményeik maximalizálása vezérli azonban a bevándorlók döntéseit, hanem a küldő és a fogadó országok közötti történelmi kapcsolatok, a fogadó államban már letelepedett hasonló kultúrájú, nyelvű, nemzetiségű közösségek léte és végül, de nem utolsósorban a földrajzi megközelíthetőség is döntően befolyásolhatja azt. (Koller [2012])

3.1. A migráció potenciálja

Bár, a magyarokról úgy hírlik, nem szívesen vágnak neki a nagyvilágnak, a Tárki felmérései azt jelzik: a korábbiakhoz képest jóval többen, s különösen a fiatalok külföldön képzelik el életük legalább egy részét. A magyar lakosság vándorlási hajlandósága (migrációs potenciálja) a Tárki régebbi és legutóbbi felmérései szerint a kilencvenes évekhez képest megugrott. A növekedés a hosszú távú munkavállalás és a kivándorlás esetében töretlen, a rövid távú munkavállalás szándéka viszont az EU-

csatlakozás után előbb nagyra nőtt, majd csökkent, hogy mára ismét meglóduljon. A migráció iránya a vándorlás 2004 után megváltozott mentális térképét tükrözi ma is: vagyis megmaradt a hagyományos német-osztrák dominancia, de erős színnel rákerült erre a térképre Nagy-Britannia is. Ez szépen jelzi, hogy hagyomány ide, útfüggőség oda, a világ változásai-például a megnyíló munka erőpiac-nyomot hagynak az emberek gondolkodásában. Míg 2001-ben Nagy-Britanniát az Egyesült Államok és Olaszország mindhárom vándorlási típus esetében megelőzte, 2008-ban az összes többi ország messze leszakadt a favorizált célországoktól (meg sem közelítik a 10%-ot). A vándorlási szándék azokban a társadalmi csoportokban erős, amelyek a szakirodalomban is a legkönnyebben mozdulóként jelennek meg:

- A férfiak vándorlási hajlama nagyobb, mint a nőké.
- A kor növekedésével erősen csökken a migrációs szándék. A töréspont a 45.év: a fiatalabbak vándorlási szándéka meghaladja az átlagot, az idősebbeké alatta marad.
- A közép- és felsőfokú iskolai végzettségűek vándorlási hajlandósága (a főiskolát végzettek kis csoportját kivéve) átlag feletti.
- A tanulók között a „vándorlás álmodók” aránya kiugróan magas, de valamennyi gazdaságilag aktív csoportban (különösen a vállalkozók körében) átlag feletti vándorlási szándék jellemző.

Azt pedig, hogy nem a rossz anyagi helyzet a vándorlási hajlandóság táptalaja, jól illusztrálja, hogy azokban a háztartásokban erősebb ez a szándék, ahol van személygépkocsi, az egy főre jutó havi háztartási jövedelem átlagos, a havi nettó személyes jövedelem pedig átlag feletti. (Sík [2008])

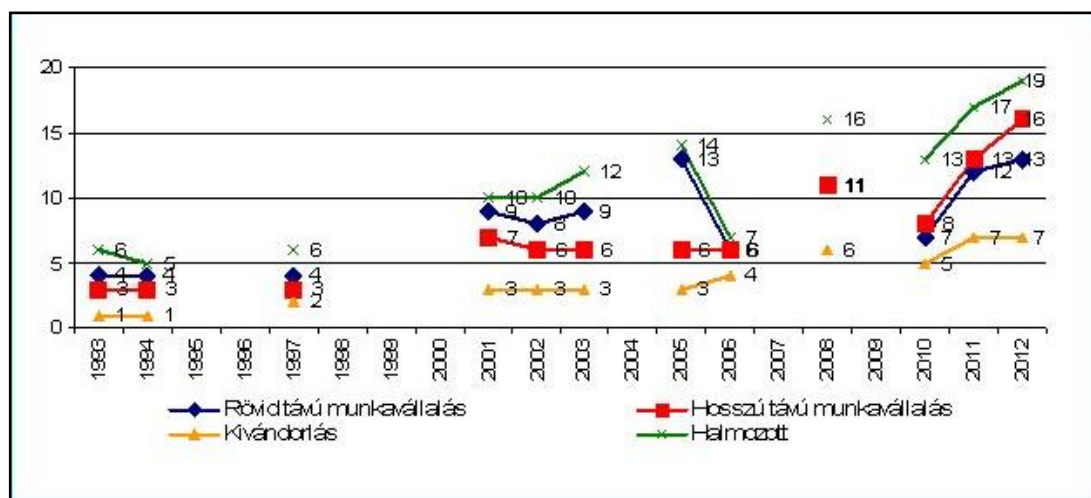
Egy másik kutatásban: Az elemzés két egymással összefüggő tendenciára mutat rá. Az adatok egyrészt alátámasztják azt az összefüggést, miszerint a rövid távú munkavállalás egyfajta túlélési stratégia, amelytől a munkavállaló helyettesítő jövedelmet remél, a hosszú távú munkavállalás pedig egyfajta tőkebefektetés a jobb megélhetés, többletjövedelem szerzés céljából. Ezt igazolja, hogy a hosszú távú munkavállalási tervek között nagyobb teret kapnak a – magyarországi mellett – a „nagyvilág”-i úti-célok, amelyek nyilvánvalóan nagyobb tőkebefektetést igényelnek. A migráció tervezett irányai szempontjából releváns háttérváltozók feltérképezése arra világít rá, hogy a demográfiai és szociológiai szempontból előnyösebb helyzetben lévő csoportok (férfiak, fiatal korcsoportok, gazdaságilag aktívak, nagy városok lakói, jó anyagi és lakáshelyzetűek) terveiben nagyobb súllyal szerepelnek a „nagyvilág”-i munkavállalási tervek. A kutatási

jelentésben kimutattuk, hogy az előnyösebb szocio-demográfiai helyzetben lévő társadalmi csoportok felülreprezentáltak a stratégiai szempontból jelentős, hosszú távú munkavállalást tervezők között (Sík-Simonovits [2002]).

A fentiekből kiderült, hogy a XXI. században a migrációs trendek között a hosszú távú munkavállalás kap nagyobb szerepet. Emellett úgy gondoljuk, hogy a munkavállalás mellett a kapcsolati migráció is erősödik. A későbbiekben vizsgáltuk ezek kialakulását és hatásait a nőkre vonatkoztatva.

3.2. Vándorlási hajlandóság iránya

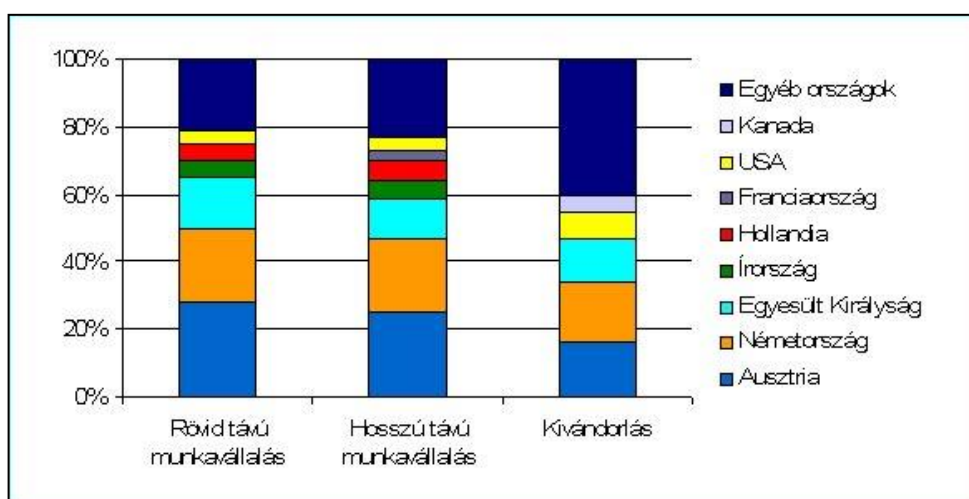
2012-es felmérés szerint a magyar lakosság migrációs potenciálja, azaz azok aránya, akik külföldi munkavállalást vagy letelepedést terveznek, a kilencvenes évekhez képest a 2000-es évek elejére megnőtt. 2010 óta a rövid- és hosszú távú munkavállalás szándéka (különösen az utóbbi) erősen nő, a kivándorlást tervezők aránya lényegében változatlan. 2012 elején a felnőtt lakosság 13%-a tervezi, hogy néhány hétre vagy hónapra, 16%-a, hogy pár évre külföldre menne dolgozni, 7%-uk kivándorolna. Mint az ábrán látható, a 2012-ben mért migrációs potenciál (ide értve a háromfajta migrációs terv halmozott arányszámát is, ami 2012-ben 19%) a valaha mért legmagasabb értéket mutatja, így már minden ötödik magyar felnőtt azt tervezi, hogy rövidebb-hosszabb időre külföldre költözik.

1. ábra A migrációs szándék alakulása a tervezett időtávja szerint, 1993–2012 (%)

Forrás: Tárki Monitor és Omnibusz felvételek, 1993-2012. március

A migrációs potenciál irányai, azaz a külföldre költözést tervezők célországai 2012-ben is azok, amelyek korábban voltak: elsősorban Ausztria, Németország és az Egyesült Királyság. A migráció tervezett időtávja szerint azonban kisebb eltérések figyelhetők meg a célországok összetételében: a rövidtávú migráció iránya a legkoncentráltabb (a három leggyakrabban választott ország az összes választás kétharmadát teszi ki), a kivándorlást tervezők célországainak összetétele pedig a legheterogénebb. Emellett az is érdekes, hogy a kivándorlás céljaként a magyarok mentális térképen jobban látszik az USA és Kanada, mint a munkavállalási célú migráció esetében. (TARKI [2012a])

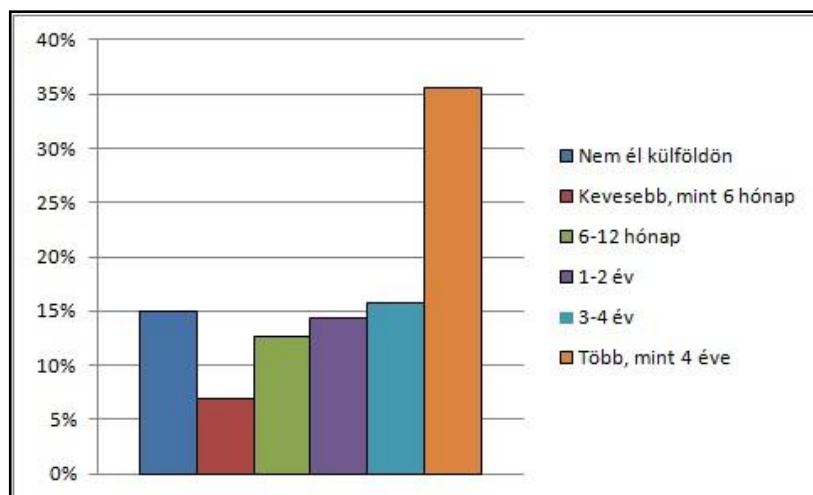

2. ábra A migrációs potenciál iránya a tervezett migráció időtávja szerint (%)

Forrás: Tárki Omnibusz felvétele, 2012. március

A fentiekben általános felméréseket mutatattunk be a migrációs tendenciákról, a migráció irányáról, illetve a rövid-és hosszú távú munkavállalással kapcsolatban.

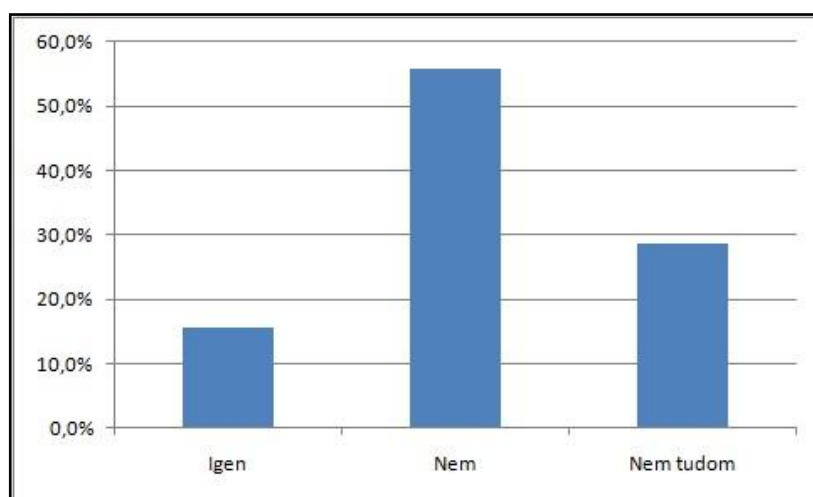
A következőkben egy 2011-es kutatás eredményét fogjuk elemezni (ami 387 külföldön élő nő válasza alapján készült) melyet a <http://nokokulfoldon.blogspot.hu>-n tettek közzé. Ebben többek között látható, hogy hogyan alakult a külföldön töltött idő, valamint az, hogy mekkora részük tervezi a hazatérést az elkövetkező 5 évben.

3. ábra Külföldön tartózkodás időtartama

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

Az ábra bizonyítja, hogy azok vannak túlnyomó többségben, akik hosszútávra tervezik a kinti életet, ugyanis a válaszadók 35%-a több mint 4 éve tartózkodik külföldön, ezzel szemben csupán 15% tért vissza, tehát rövid távú munkavállalás céljából mentek ki.

4. ábra Hazatérési hajlandóság a következő 5 évben

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

A fenti ábrából következtethetünk arra, hogy többségben vannak azok, akik hosszú távban gondolkodnak, mivel 50 százalékot meghaladja azok száma, akik nem tervezik a hazatérést a következő 5 évben.

3.3. Migrációs tendenciák női szempontból

A nők jelenléte a migrációs folyamatokban nagyságrendje és mögöttes okai miatt is egyre jelentősebb tényezővé vált az elmúlt évtizedben. A hatvanas, hetvenes években egyértelműen a férfiak felülreprezentáltsága volt megfigyelhető a vándorlási folyamatokban. Ez többnyire végleges letelepedést és a nők családegyesítési céllal történő költöztetését jelentettek. A 90-es évekre ez a szignifikáns felülreprezentáltság eltűnt, egyre több nő vállalt saját jogon, önállóan munkát külföldön. Világszinten főként az ázsiai országokra jellemző ez a női elvándorlás, de az Európán belüli migráns nők aránya is jelentősen megnőtt.

A női migráció jelentőségének fokozódása ellenére a migráció-kutatásban alkalmazott elméletek viszonylag kevés figyelmet fordítottak a nőkkel kapcsolatos jellegzetességekre. Az elmúlt 5-10 évben fogalmazódott meg, hogy a nők migrációs tapasztalatai merőben különböznek a férfiakétól és a nők nem csupán a férfiaktól függő (gyakran „láthatatlan”) szereplői, hanem aktív résztvevői a migrációs folyamatoknak. (Gödri [2005b])

A nők migrációs hajlandósága ugyanakkor nagymértékben függ mindazon szerepektől és státusoktól, amelyek az adott életkorban és életciklusban, valamint az adott társadalmi-kulturális kontextusban jellemzőek rájuk. Sok esetben a család jelöli ki ezeket a női szerepeket, illetve támogatja vagy ellenzi a migrációt. A nők családon belüli helye és társadalmi pozíciója a döntési lehetőségeiket, valamint a migráció megvalósításához szükséges erőforrásaikat egyaránt behatárolja.

(Blaskó [2005])

A migrációs motivációk nemek szerinti eltérései kapcsán gyakori megállapítás, hogy a nőket elsősorban a családdal kapcsolatos motivációk, míg a férfiakat főként a gazdasági motivációk készítetik vándorlásra. E megállapításban a tradicionális nemi szerepek hatása tükröződik, viszont az is előfordul, hogy a nők által megnevezett családi okok mögött szintén gazdasági megfontolások húzódnak. (Gödri [2005c])

Az egyik legfontosabb trend a migrációban a nők belépését jelenti a migrációs folyamatokba, ami ezelőtt túlnyomórészt férfiakból állt. Manapság világszerte kb. a migránsok fele nő, és ezt a tendenciát már több évtizede megfigyelhetjük. Ebbe beleértve

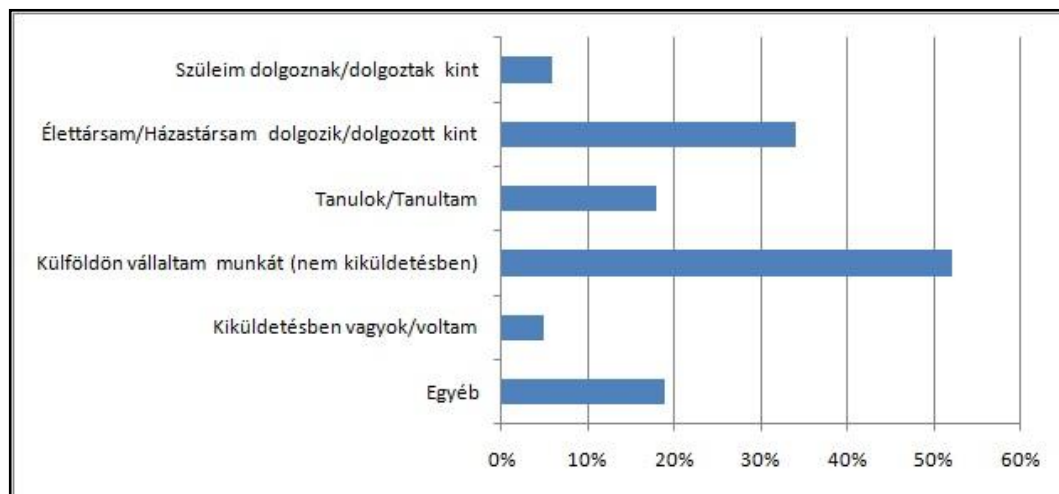
mind kettőt, nemzetközi migránsokat akik más országokba vándorolnak, és belső migránsokat, akik az országuk más részére költöznek. Miközben sok nő a családjukkal együtt emigrál vagy családtagokhoz társulnak, egyre több női migráns egyedül költözik külföldre. Ők a fő jövedelemszerzők önmaguknak és megélhetőségi problémák miatt vándoroltak ki. (Susan Forbes [2003])

Egyik feltételezésünket - miszerint a nők migrációs hajlandósága folyamatosan nő, a növekedés mértéke meghaladja a migráció általános növekedési ütemét – Gödri Irén illetve Susan Forbes is alátámasztotta. Mára eltűnt a férfiak felülreprezentáltsága a migrációs folyamatokban, és a nők önállóan költöznek ki külföldre, karriert építenek és családot alapítanak.

4. FEJEZET KAPCSOLATI MIGRÁCIÓ, MAGYAR VALÓSÁG

Ebben a fejezetben egy 2011-es szekunder kutatás eredményeit újraelemztük, melyet a <http://nokokfoldon.blogspot.hu> internetes oldalon tettek közzé, és amiről már a 3. fejezetben is szó esett. Ennek módszere kérdőíves megkérdezés, melyet 387 olyan nő töltött ki, aki jelenleg külföldön él, vagy korábban élt ott. Ezen eredmények újraelemzésével választ kaptunk arra, hogy hogyan kerültek külföldre, milyen szerepet töltenek be a kinti munkaerőpiacon, milyenek az életkörülményeik és a családi állapotuk. Valamennyi kontinensről, számos országból érkeztek válaszok. A válaszadók átlagéletkora 35,7 év, a legfiatalabb kitöltő 16 éves, legidősebb 67.

Elsőként azokat az okokat vizsgáljuk meg, amelyek miatt a megkérdezett nők kivándoroltak, valamint választ kaphatunk arra a feltevésünkre, miszerint a nők főként kapcsolat céljából migrálnak.

5. ábra Külföldre költözés indoka, motivációja

Forrás: <http://nokokfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

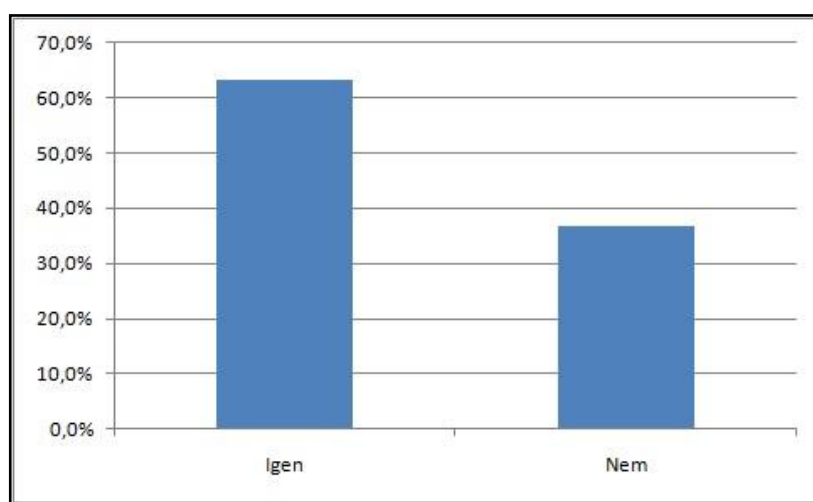
Láthatjuk, hogy a válaszadók többsége munkavállalás miatt él külföldön, a kapcsolat pedig a második helyen szerepel. Ez azt bizonyítja, hogy fontos döntési tényező az, hogy a párjuk külföldön él, és hozzá költöznek ki, valamint ez alátámasztja a hipotézisünket, azt, hogy a nők hamarabb hagyják el az országot, mint a férfiak és telepednek le

külföldön párkapcsolat céljából. További okok között szerepelt még a tanulás, szülei kint élnek, kiküldetés.

Az egyéb kategóriát választók az alábbi indokokat nevezték meg:

- anyagi okok miatt
- külföldi a házastársa, vőlegénye
- beteg gyereke gyógyítása miatt
- kalandvágy
- jobb élet reményében

Ahhoz, hogy racionális döntést hozzunk egy olyan kérdésben, mint a menjük vagy maradjunk, sok szempontot figyelembe kell venni, és különböző lépéseket tenni a felkészülésre, mint például álláshirdetések böngészése, ugyanis anyagi szempontból szerencsésebb, ha már van kilátásban munka. Felkészülhetünk úgy is, hogy ismerősöket keresünk ott, ahová költözni szeretnénk, mivel ők hasznos tanácsokkal láthatnak el minket, például milyen papírokra szükség, esetleg van-e az ő munkahelyükön üresedés, lakáskeresés, stb.

6. ábra Felkészülés külföldre

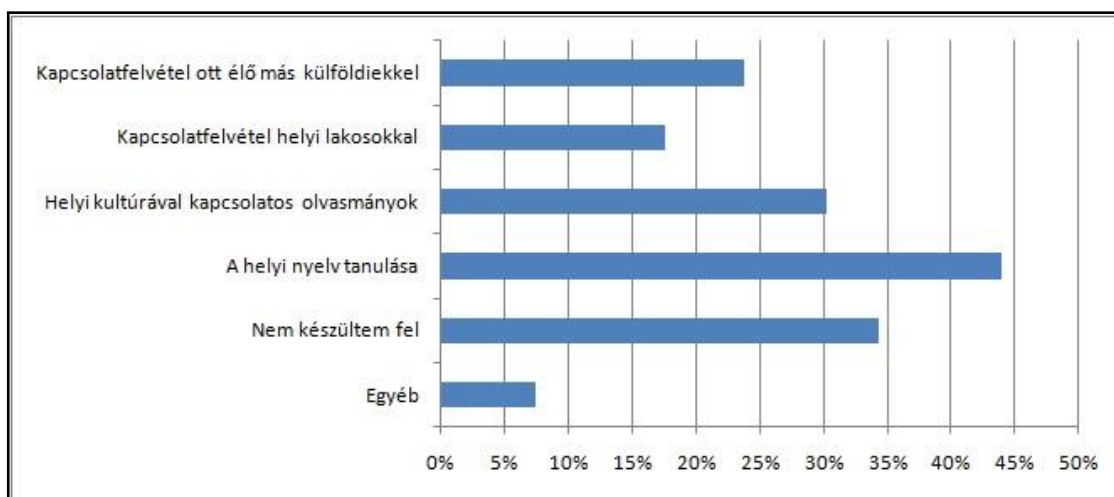
Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

Láthatjuk, hogy a válaszadók többsége (63%) tett lépéseket és felkészült az utazásra, mégpedig legtöbben - ahogy a következő ábrán (7. ábra) láthatjuk – a helyi nyelvet tanulták, ami előnyös például a munkavállalás tekintetében. Továbbá láthatjuk, hogy az

általunk is fontosnak tartott kapcsolathálókat is igénybe vették, ugyanis célcsoportunk 41%-a vette fel a kapcsolatot ott élőkkel, ezzel is csökkentve a kockázatot.

Egyéb válaszok között szerepelt:

- tájékozódás adózási, hatósági ügyekben
- információgyűjtés interneten
- lakáskeresés
- álláskeresés
- pénzügyi fedezet megteremtése

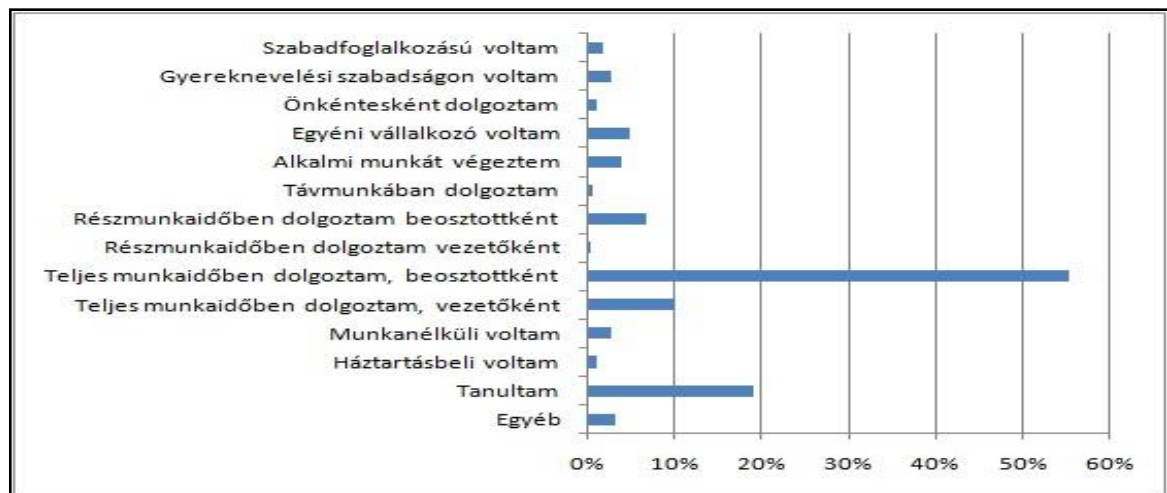

7. ábra Felkészülés módjai

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

4.1. Munkatapasztalat, munkaviszony

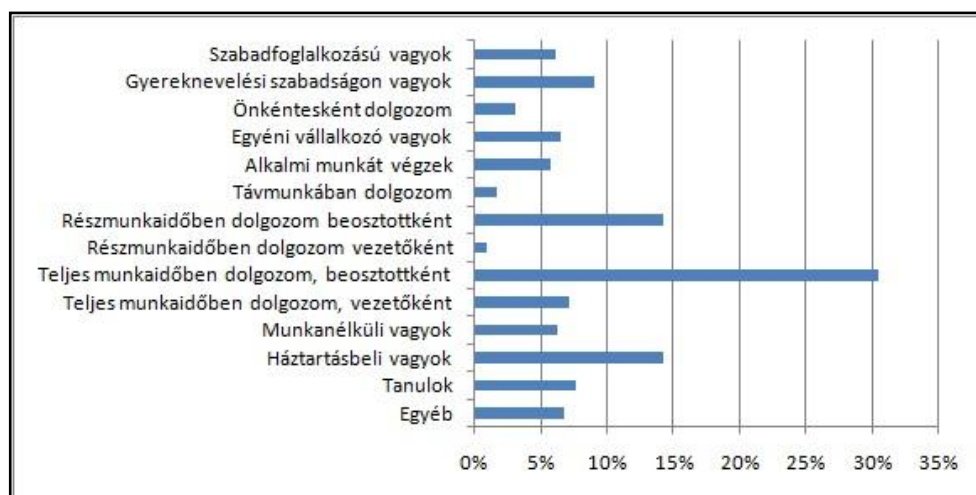
Mivel a migráció indokaként a válaszadók leggyakrabban a munkavállalást jelölték meg, így elsőként a munkaviszony alakulását vizsgáljuk külföldre költözés előtt, illetve után. Véleményünk szerint egy idegen országban a nők nem teljes jogú állampolgárok, így csökkenhet azoknak a száma, akik végzettségükhöz képest megfelelő vagy magasabb beosztásban dolgoznak. Továbbá feltételezzük, hogy a magyarországi munkaviszonyhoz képest a kiköltözés után kevesebben lesznek azok, akik teljes munkaidőben dolgoznak.

8. ábra Nők munkaviszonya külföldre költözés előtt

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

A célcsoport nagy része (55%) itthon teljes munkaidőben dolgozott, mint beosztott. A második leggyakrabban jelölt válaszlehetőség az, hogy az illető nem dolgozott, hanem tanulmányokat folytatott. Részmunkaidőben mindössze 6,8 %-uk dolgozott és ebből is láthatjuk, hogy Magyarországon még nem terjedt el széles körben az ilyen típusú foglalkoztatás.

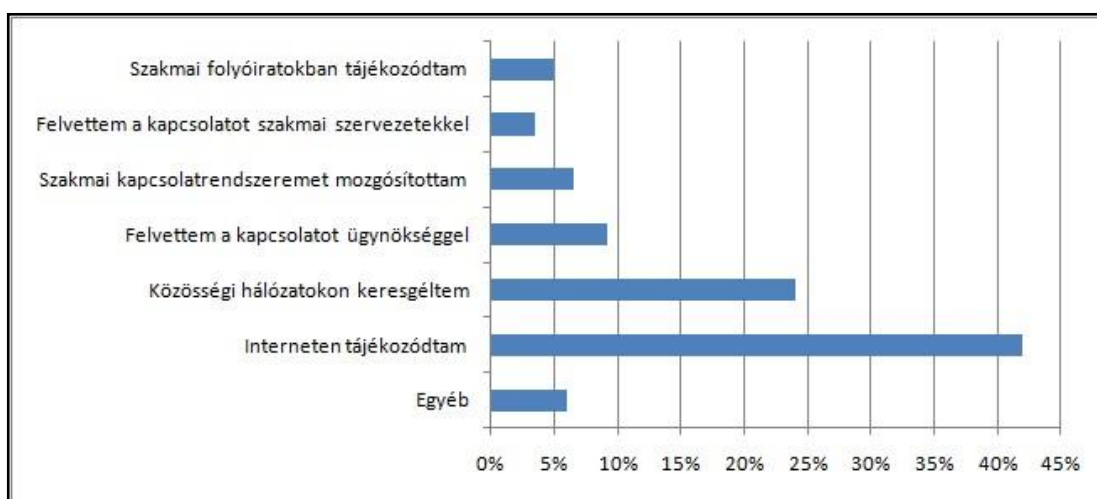
9. ábra Nők munkaviszonya külföldre költözés után

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

Összehasonlítva az előzőekkel láthatjuk, hogy még itt is túlnyomórészt teljes munkaidőben dolgoznak beosztottként a kivándorolt nők (30%), de ez kevesebb, mint Magyarországon, ami bizonyította az állításunkat. A részmunkaidőben dolgozók száma

külföldön közel 8%-kal magasabb az itthonihoz képest, vagyis ezen országokban egyrészt gyakoribb a részmunkaidős foglalkoztatás, másrészt nehezebb nem állampolgárként teljes munkaidős állást találni. Megfigyelhető mindkét ábrán, hogy a válaszadók kevés százaléka dolgozik vezetőként. A háztartásbeliek száma külföldön lényegesen magasabb (13%-kal több, mint hazánkban). Véleményünk szerint ebbe a csoportba tartoznak azok, akik megtehetik, hogy párjuk mellett nem vállalnak munkát. Érdekes megvizsgálni a munkanélküliek számát. Külföldön többen vannak azok, akiknek egyelőre nem sikerült munkát találniuk, így ők dönthetnek a hazatérés mellett.

Ahhoz, hogy hamar el tudjunk helyezkedni már az utazás előtt érdemes felkészülni a külföldi munkavállalásra. Ezt többféleképpen is megtehetjük, melynek módjait a következő ábra foglalja össze.

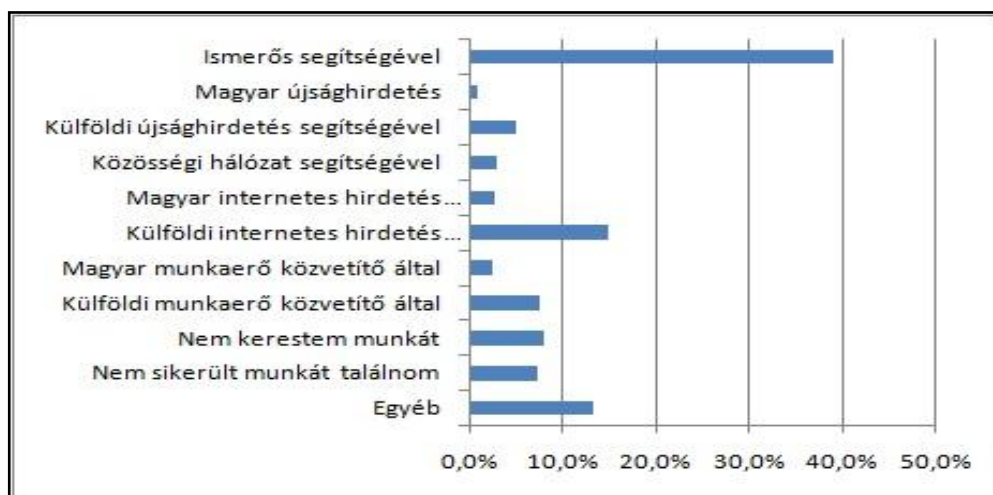

10. ábra Külföldi munkavállalás felkészülési módjai

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

Látható, hogy a megkérdezettek többsége interneten tájékozódott (43%). Ez szintén bizonyíték arra, hogy a migráció kulcseleme az intézményelmélet. A második legnépszerűbb mód az állásportálokon való keresgélés volt, amit 16,1 % jelölt meg. Itt ugyancsak az internet volt az álláskereső segítségére, különböző blogok, hirdetések találhatók meg a világhálón. Sokan döntöttek amellett, hogy fejevadász cégeket bíznak meg munkakereséssel, csökkentve ezzel a kockázat lehetőségét. Ezek a szervezetek azonban befolyásolhatják megbízóikat a racionális döntés meghozatalában, ugyanis manapság számos esetben előfordul, hogy a megbízott cég cserbenhagyja az ügyfelét és

csak a pénzt veszi fel. Ezért körültekintően kell kiválasztani, hogy kire „bízzuk rá magunkat”. Véleményünk szerint további mód lehet még a kapcsolatháló felhasználása, vagyis ismerősök felkutatása és segítsége a munkakeresésben.

11. ábra Állásszerzés módjai

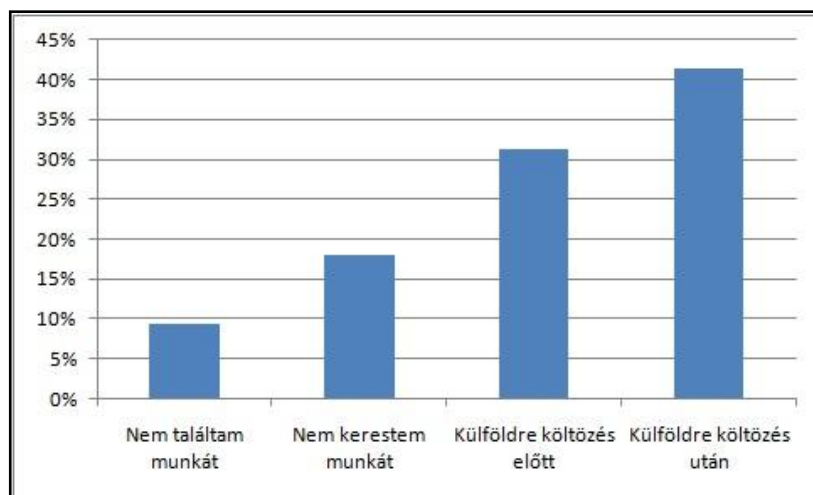
Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

A diagram nagyon jól tükrözi, hogy a fentebb említett kapcsolatháló manapság milyen fontos szerepet töltenek be az álláskeresésnél, hiszen jelen esetben is a megkérdezettek 31,4%-a ismerős segítségével talált munkát. Ezáltal a kockázatok is csökkennek, hiszen nagy valószínűséggel „rendes” állást sikerül betöltenünk, valamint az ismerős referenciaként is szolgálhat az új munkahelyünkön. A második leggyakoribb mód, ami sikeres elhelyezkedéshez vezetett a külföldi internetes pályázat volt.

Egyéb módok között szerepelt:

- személyesen ment be munkahelyekre és érdeklődött
- iskolán keresztül
- egyéni vállalkozást indított
- EU pályázat

A következőkben megvizsgáltuk azt is, hogy a megkérdezett nőknek még a költözés előtt sikerült-e munkát találniuk, vagy csak később találtak munkát. Úgy gondoljuk, hogy az intézményeknek – főként az internetnek – köszönhetően jó esélyünk van még itthon munkát találni a célországban.

12. ábra Megfelelő munkahely megtalálásának ideje

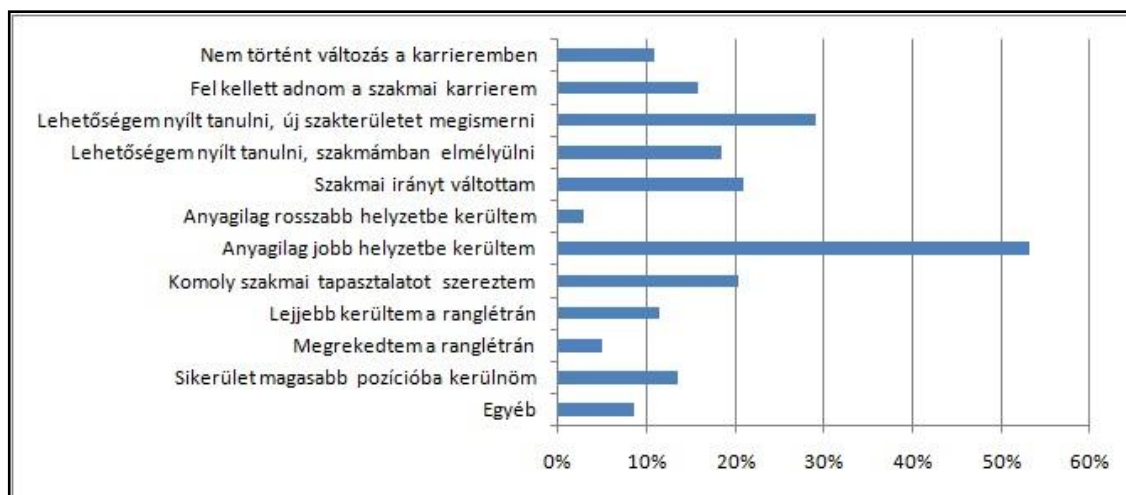
Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

Láthatjuk, hogy azon nők száma, akik még külföldre költözés előtt találtak munkát (31,%) csupán néhány százalékkal maradt el azokétól külföldre költözés után találtak állást (41%), így sikerült bizonyítani azt, hogy az intézmény- és kapcsolathálóknak köszönhetően sokan úgy indultak el, hogy biztos állásuk volt.

Végül a munkaviszonnyal kapcsolatos témakört lezáróan azt vizsgáljuk, hogy hogyan hatott a külföldi tartózkodás a karrierjükre, milyen változás történt a magyarországihoz képest.

Úgy gondoljuk, hogy legtöbben jobb anyagi helyzetbe kerültek, de ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a karrierjük is felfelé ívelt. Mivel feltételezzük, hogy válaszadóink racionálisan gondolkodnak, így bizonyára egy gazdaságilag fejlettebb országba migráltak, ami azt jelenti, hogy ugyan azon munkával, amit Magyarországon végeztek külföldön többet keresnek, így anyagilag jobban jártak.

Véleményünk szerint a karrierben nehéz pozitív változást elérni, illetve feljebb jutni a ranglétrán, mivel a munkaadók elsősorban az ottani állampolgárokat részesítik előnyben, de természetesen ez sem lehetetlen, ugyanis kitartással és szorgalommal elérhető a magasabb pozíció is.

13. ábra Migráció hatása a karrierre

Forrás: <http://nokkulfoldon.blogspot.hu> (saját szerkesztés)

A válaszadók körülbelül fele úgy ítéli meg, hogy a külföldi munkavállalás anyagi szempontból előnyösebb helyzetbe hozta. A megkérdezettek körülbelül negyede úgy érzi, hogy sikerült tanulnia, új szakmai területet megismernie. Közel 16%-uk szerint fel kellett adnia a karrierjét, 21%-uk pedig szakmai irányváltásra kényszerült. A megkérdezettek 29%-a gondolja úgy, hogy a külföldi tartózkodás lehetőséget adott szakmai értelemben vett tanulásra. Nem elhanyagolható azoknak a száma sem, akiknek sikerült feljebb jutnia a ranglétrán (13,5%), 11,5% azonban visszacsúszott, 4,9% úgy gondolja, hogy megrekedt azon a szinten, ahol korábban volt. 10,9% viszont úgy gondolja, hogy nem történt változás a szakmai karrierjében.

Összességében elmondható, hogy helyes volt a feltevésünk, ugyanis ezen nők magasabb életszínvonalat értek el azzal, hogy a migráció mellett döntöttek, de nem sokuknak sikerült feljebb kerülni a ranglétrán és magasabb pozícióba kerülnie.

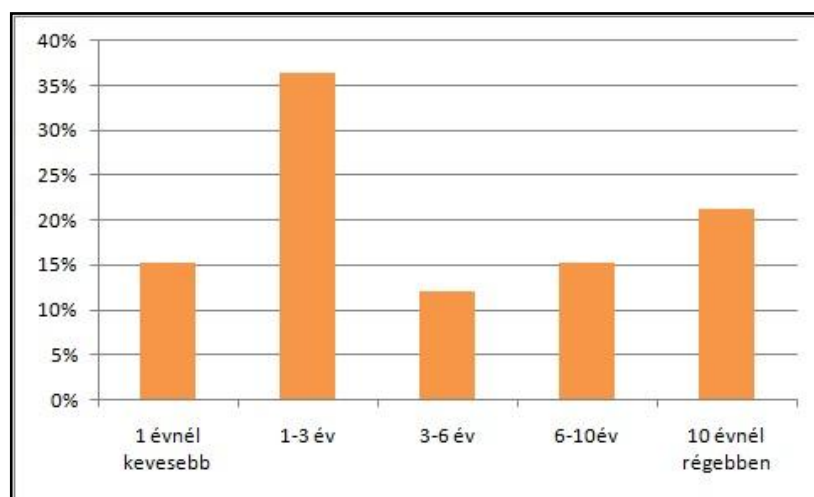
5. FEJEZET A MIGRÁCIÓ ÉS A PÁRKAPCSOLAT

Ebben a fejezetben saját primer kutatásunkat mutatjuk be. Módszertana egy kérdőíves megkérdezés volt, melynek célcsoportjába olyan nők tartoztak, akik külföldön élnek párkapcsolatban. Célunk az volt, hogy kiegészítve szekunder kutatásunkat átfogó képet kapjunk a külföldön élő nőkről és bizonyítani tudjuk állításainkat. Ahhoz, hogy kellő számú eredmény érkezzon be, elsőként létrehoztunk egy facebook profilt „Kutatás Tdk” néven. Felvettük a kapcsolatot a Nők Külföldön csoport szerkesztőjével, aki megosztotta az oldalon kérdőívünket. A következő néhány oldalon szeretnénk bemutatni, hogy a megkérdezett nők párkapcsolata hogyan alakult a migráció után. Milyen változás állt be családi állapotukban és hogyan befolyásolta a gyermekvállalás idejét.

Kérdőívünket 33 olyan nő töltötte ki, aki jelenleg külföldön él és külföldi állampolgárú férfival él élettársi/házastársi kapcsolatban. A kitöltők átlag életkora 35,4 év.

Már a 3. fejezetben szó esett arról, hogy rövid vagy hosszú távra tervezi célcsoportunk a külföldi tartózkodást. Ennél a témánál is érdemes ezt vizsgálni, hiszen ha valaki komolyan elkötelezi magát a párja mellett, akkor hosszabb ideig, esetleg végleg elhagyja Magyarországot.

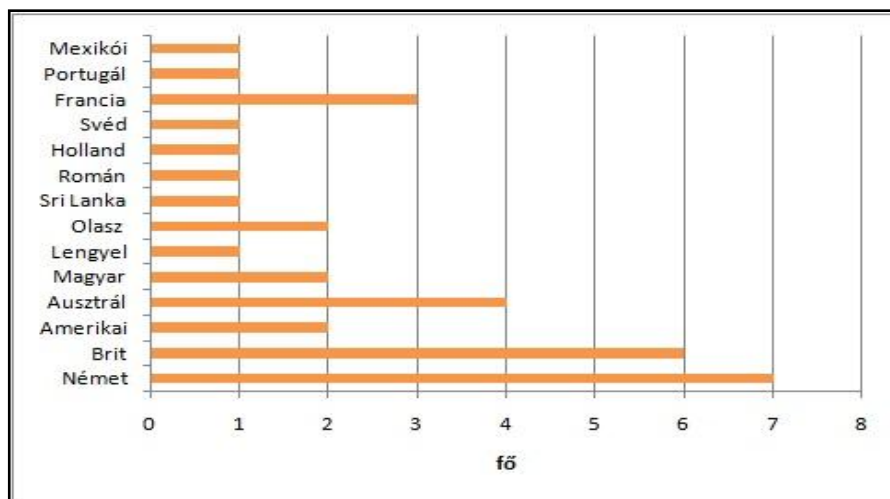
Ahogy a 14. ábra is mutatja, az általunk megkérdezett nők már több éve élnek más ország(ok)ban, ami azt is bizonyítja, hogy nem a külföldi állampolgárú férfi költözött Magyarországra, hanem a nők döntöttek a migráció mellett.

14. ábra Külföldön tartózkodás időtartama

Forrás: Saját kutatás

Rákérdeztünk arra is, hogy milyen állampolgárú férfival kötöttek házasságot vagy élnek élettársi viszonyban. Erre sokféle válasz érkezett, ami jelentheti azt is, hogy mely országokban élnek jelenleg.

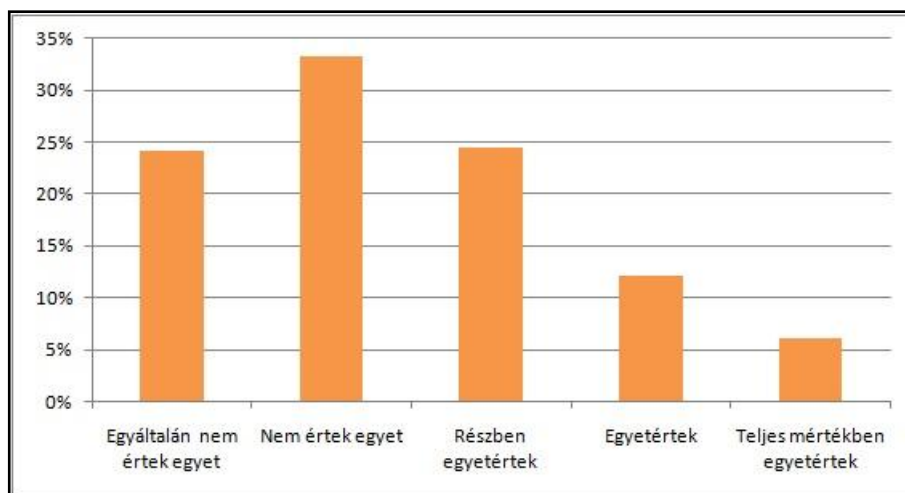

15. ábra A férjek/élettársak állampolgárság szerinti megoszlása

Forrás: Saját kutatás

A legtöbb nőnek (7 fő) német férje vagy élettársa van, vagyis valószínűleg válaszadóink többsége Németországban él. Második legtöbb brit nemzetiségű. Nagy számban van még ausztrál és francia is. Ez az eredmény azért is érdekes számunkra, mert a párkapcsolat, mint motiváló tényező a XXI. században terjedt el, ugyanis korábban társadalmilag elfogadhatatlan volt az, hogy egy nő önállóan, a férje nélkül költözzön egy idegen országba és ott ismerkedjen, valamint alakítson ki párkapcsolatot más állampolgárú férfival. Ezen adatokból viszont láthatjuk, hogy a megkérdezettek közül csupán két nőnek van magyar állampolgárú férje vagy élettársa.

Ehhez kapcsolódóan megkérdeztük, hogy egyetértene-e azzal az állítással, miszerint a nyelvi és kulturális eltérések negatívan hatnak a párkapcsolat kialakulására és működésére. Az alábbi válaszokat kaptuk:

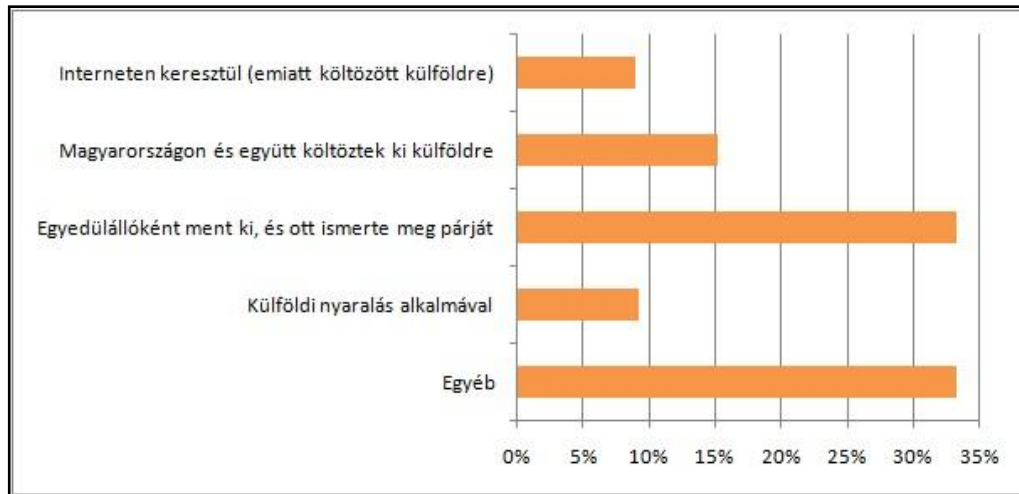

16. ábra Nyelvi és kulturális eltérések, mint probléma

Forrás: Saját kutatás

Ebből az derül ki, hogy a célcsoportunk többsége nem ért egyet a feltevessel. Azonos számban választották azt a lehetőséget, hogy „egyáltalán nem ért egyet” és a „részben egyetértek”-et. A vélemények viszonylag megoszlanak, de mégis többségüknek nem jelentenek gondot ezek az akadályok (majdnem 60%-uk nem tapasztalt ebből adódó hátrányt)

Hipotézisünk az volt, hogy a kapcsolathálók és az intézmények befolyásolják a nők migrációs hajlamait. Ezért azt is vizsgáltuk, hogy milyen módon ismerkedtek meg jelenlegi partnerükkel. Véleményünk szerint az internetnek köszönhetően lehetővé vált az országhatárokon túli ismerkedés és kapcsolat fenntartása. Ez csak kezdetben lehetséges, ugyanis ez nem pótolhatja a személyes találkozást, ezért ha komolyan gondolják a felek a kapcsolatot, akkor egyikük a migráció mellett dönt és a párjához költözik.

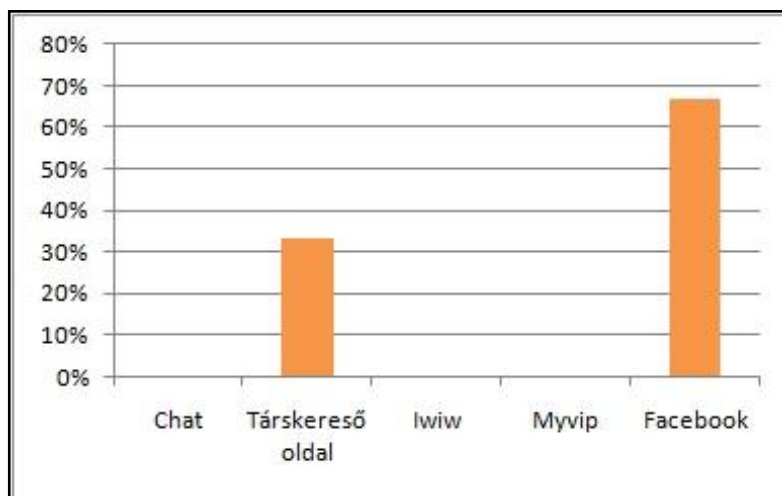

17. ábra Párkapcsolathoz vezető út

Forrás: Saját kutatás

Az interneten keresztüli ismerkedést 3-an választották, ami csupán 9%, viszont az egyéb kategóriák között szerepel az ismerős által, ami a kapcsolathálók szerepét bizonyítja. Nagyon sokan egyedülállóként mentek ki és ott ismerkedtek meg. Akadt olyan is, aki férjével együtt ment ki, majd elváltak, jelenleg pedig külföldi a férje. Ez szintén az egyéb kategória között szerepelt.

Azokat, akik az internetes módot jelölték meg, megkérdeztük, hogy konkrétan melyik weboldalon keresztül történt az ismerkedés.

18. ábra Internetes ismerkedésre használt oldalak

Forrás: Saját kutatás

Ketten a facebookon „találkoztak”, illetve 1 személy a társskereső oldalt jelölte meg. A 3. fejezetben már szó esett arról, hogy miként befolyásolja a világháló a nők migrációját, láthattuk hogy sokuk internetes hirdetésekén keresztül találtak munkát, illetve készültek fel a külföldi munkavállalásra. Most pedig megkaptuk a választ arra is, hogy a párkapcsolati migrációra is hatással van. Pár évvel ezelőtt valószínűleg még a Myvippet vagy az Iwiwet jelölték volna meg, azonban mára a facebook, skype felváltotta ezeket.

A következőkben a gyermekvállalással kapcsolatban tettünk fel néhány kérdést. Elsőként megtudtuk, hogy jelenlegi párjával hány közös gyermekük van, illetve ha nincs akkor szeretnének-e a jövőben.

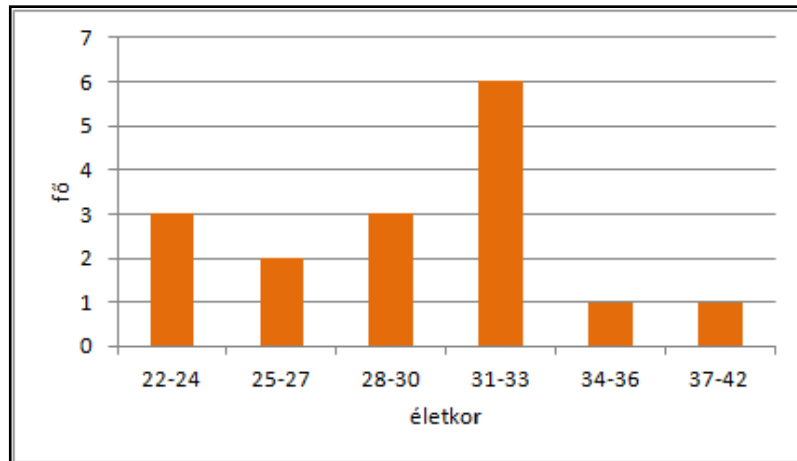

19. ábra Gyermek szám

Forrás. Saját kutatás

Az ábrából az látszik, hogy 52%-nak nincs gyermeke, ebből 21% nem is szeretne. A másik közel 50%-nak van gyermeke, ebből többségben állnak azok, akiknek kettő van. Csupán 3 százalékuk nagycsaládos.

Úgy gondoljuk, hogy napjainkban a gyermekvállalás ideje egyre inkább kitolódik. Ennek oka lehet, hogy előbb a karrierjüket építik vagy előbb megfelelő anyagi hátteret szeretnének teremteni.

20. ábra Gyermekvállalás ideje

Forrás: Saját kutatás

Az ábra mutatja, hogy kiugróan magas azoknak a nőknek a száma, akik 25 éve felett vállalnak gyermeket, és többségben vannak azok, akik a harmincas éveikhez közelednek, vagy már túl vannak rajta. Ebből látszik, hogy hipotézisünk igaznak bizonyult, miszerint manapság a nők későn vállalnak gyermeket.

Ennek oka lehet:

- Karrierépítés
- Tanulmányok
- Attitűdök megváltozása
- Késői házasság
- Anyagi körülmények

Ehhez kapcsolódóan megkérdeztük azt is, hogy meg vannak-e elégedve a családtámogatási rendszerrel jelenlegi lakóhelyükön. Úgy gondoljuk, hogy ez is befolyásolhatja a vállalt gyermekek számát illetve idejét.

21. ábra Elégedettség a családtámogatási rendszerrel

Forrás: Saját kutatás

A válaszadók több mint fele meg van elégedve az ottani rendszerrel, és csupán 1 nő volt az, aki egyáltalán nem elégedett vele, tehát külföldön nem jelent gondot ebből a szempontból a gyermekvállalás, ugyanis az állam megfelelő támogatást nyújt a családok részére. Arról viszont nem tudunk biztosat mondani, hogy konkrétan mely országokban jó illetve rossz a támogatás.

Kutatásunkban vizsgáltuk azt is, hogy hogyan alakult a munkaerő-piaci és az anyagi helyzetük. Szerettük volna megtudni, hogy végzettségükhöz képest jelenleg alacsonyabb vagy magasabb beosztásban dolgoznak. Valamint elégedettek-e mostani életükkel. Munkavállalással már az előző fejezetben is foglalkoztunk, de fontosnak tartottuk, hogy az általunk vizsgált nőknek is feltegyünk ezzel kapcsolatban néhány kérdést.

A következő ábra azt mutatja meg, hogy képzettségükhöz képest milyen pozícióban dolgoznak.

22. ábra Munkavállalás végzettséghez viszonyítva

Forrás: Saját kutatás

A válaszadók közel fele jelenleg nem dolgozik. Ebbe a csoportba tartozhatnak azok a nők, akik nem találtak munkát, megtehetik azt, hogy csupán háztartásbeliek, vagy GYES-en lévő kismamák. A válaszadók 21%-a alacsonyabb beosztásban dolgozik, magasabb pozíciót viszont senki sem tölt be. 33 százalékuk végzettségüknek megfelelő beosztásban dolgoznak.

Ennél a célcsoportnál is bebizonyosodott (23. ábra), hogy anyagilag kedvezőbb helyzetbe kerültek a költözés után, ugyanis szinte mindenki (kb. 70%) jobban él, mint Magyarországon. 27% részben elégedett a mostani életével, olyan nő viszont nem volt aki rosszabb helyzetbe került.

23. Az életszínvonal minősége

Forrás: Saját kutatás

Kíváncsiak voltunk arra, hogy célcsoportunk mit gondol arról, miszerint a férfiaknak könnyebb munkát találnia külföldön, mint a nőknek, milyen tapasztalataik vannak ezen a területen. Megoszlottak a vélemények, hiszen vegyesen érkeztek a válaszok (24. ábra). Mégis többségben azok voltak, akik úgy gondolják, hogy nincs nem szerinti megkülönböztetés a külföldi munkaerőpiacon.

24. Férfiak előnyös helyzete a munkaerőpiacon

Forrás: Saját kutatás

Egyik alapfeltevésünk az volt, hogy a nők inkább mennek ki külföldre párkapcsolat céljából, mint a férfiak. A következő ábrával szeretnénk ezt az állításunkat alátámasztani.

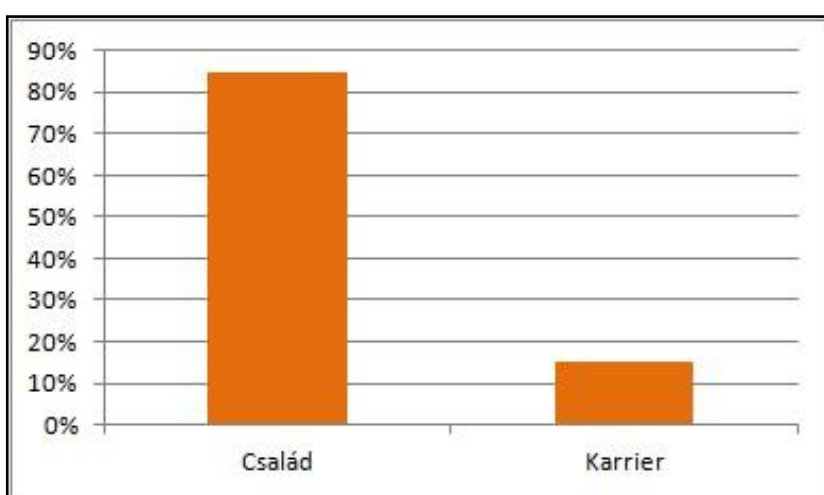
25. ábra Nők migrációs hajlandósága

Forrás: Saját kutatás

A megkérdezettek 65%-a ért egyet ezzel, tehát bebizonyosodott, hogy a nőknek valóban nagyobb a hajlandóságuk a migrációra, mint a férfiaknak. Véleményünk szerint ennek okai lehetnek:

- Nők rugalmasabbak
- Nők hamarabb adják fel munkahelyüket, mint a férfiak
- Nőkben rejlő kalandvágy

Utolsó kérdésünkkel alátámasztottuk, hogy a nők számára még mindig fontosabb a család, mint a karrier.

26. ábra Karrier vagy család?

Forrás: Saját kutatás

Azonban nem feltétlenül kell a kettő között választani, hiszen lehet valaki egyszerre sikeres és emellett családanya is. Ha valaki egy multinál dolgozik, és sikeres, akkor sem kell feladnia a családalapítást, mivel ha valaki elmegy szülni, akkor szülés után is visszatérhet ugyan abba a pozícióba. Azonban a mai társadalomban a családfenntartó még mindig a férfi, így a nő marad otthon háztartásbeliként.

ÖSSZEGZÉS

A XXI. századra felerősödött a női migráció és megjelent a modernnek mondható kapcsolati migráció, melyet az informatikának, hálózatoknak és intézményeknek a tevékenysége is támogat.

Hipotézisünk az volt, hogy a nők migrációs hajlandósága a párkapcsolatok terén nagyobb, mint a férfiaké, így velük ellentétben előbb hagyják el az országot. Célunk az volt, hogy ezt bebizonyítsuk, ezért kérdőíves kutatással vizsgáltuk a nők migrációs motivációit, párkapcsolatait. Eredményül azt kaptuk, hogy elsősorban munkavállalás céljából vándoroltak ki, melynek egyik negatív következménye, hogy a magyarországi foglalkoztatottsági réteg csökken. Második helyen (szintén nagy létszámmal) jelölték meg indokként a kapcsolati migrációt, mellyel bebizonyosodott a nők migrációjára vonatkozó feltevésünk.

Rávilágítottunk arra is, hogy napjainkban a migráció egyik kulcseleme a kapcsolathálók megjelenése. Azt bizonyítottuk, hogy a kockázatok csökkentésében nagy szerepet játszanak az ismerősök, rokonok tanácsai, tapasztalatai, melyek segítségével könnyebben hozunk racionális döntést. Todaro elméletével pedig bemutattuk, hogy nem csak a kockázatokat lehet csökkenteni, hanem a költségeket is, melyek a migráció velejárói.

A migrációs tendenciákban - különös tekintettel a női migrációra – megfigyelhettük, hogy főként a hosszú távú külföldi tartózkodás mellett döntöttek a megkérdezett nők, mind munkavállalás, mind párkapcsolat terén. Akadtak olyanok is, akik rövid idő után jöttek vissza Magyarországra (cirkuláris migráció). Ők tapasztalattal, tőkével, szellemi tőkével gazdagodva tértek haza, ami gazdaságilag pozitív következménye a migrációnak. Azonban nem csak pozitív, hanem negatív hatásokat is említhetünk. Egyik ilyen a brain drain, amit a negyedik fejezetben bemutatott 8. ábrával alátámaszthatunk, ugyanis a megkérdezett nők jelentős százaléka (közel 20%) a költözés előtt tanulmányokat folytatott, és ezt a tudást nem Magyarországon hasznosították, hanem külföldön. A családok esetében arra a következtetésre jutottunk, hogy a születések száma csökken, valamint a gyermekvállalás ideje kitolódik.

Végezetül néhány javaslatot fogalmaztunk meg azzal kapcsolatban, hogy hogyan kellene kezelni a migrációt. Ezek a következők:

- Női lakosság megtartása, hiszen az ő migrációjukkal nem csak a jelenlegi népesség és munkavállalók száma csökken, hanem nagy valószínűséggel külföldön fognak gyermeket vállalni, amiből következik, hogy a potenciális munkavállalók száma is csökken. Éppen ezért a következő javaslatunk:
- Remigráció erősítése az előbb említett negatív következmények kiküszöbölésére.
- Hálózatok kialakítása külföldön élő magyar nők elérésére, melyek elősegíthetik a remigrációt.
- Gyermekkorú magyarok gondozása, magyar tudat erősítése, magyar nyelv oktatása.
- Erőforrásként kezelni a külföldi magyarokat. Ezzel arra utalunk, hogy nem csak negatív hatásai lehetnek a migrációnak, hanem pozitívak is, ugyanis külföldi magyar társaink segítségünkre lehetnek például abban, hogy egy magyar cég külföldön lépjen fúzióba egy másik vállalattal. Ezt információkkal és kapcsolattal segíthetik elő a kint élő honfitársaink.

A jövőre azt jósoljuk, hogy a migráció mellett döntő nők száma növekedni fog, valamint a tudomány és technika rohamos fejlődésének köszönhetően még inkább az intézményeké lesz a főszerep. Úgy gondoljuk, hogy a munkavállalási és párkapcsolati migráció mellett megjelenik egy új motiváló tényező, a tanulás.

IRODALOMJEGYZÉK

- Andorka R. [2006a]: Bevezetés a szociológiába Osiris Kiadó Budapest 2006. 461. oldal
- Andorka R. [2006b]: Bevezetés a szociológiába Osiris Kiadó Budapest 2006. 464-465. oldal
- Andorka R. [2006c]: Bevezetés a szociológiába Osiris Kiadó Budapest 2006. 571. oldal
- Bíró A. Z. [1996]: Elméleti horizontok, módszertani problémák. In: Bodó J. (szerk.) Elvándorlók? Vendégmunka és életforma a Székelyföldön. KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó
- Blaskó Zs.[2005]: Dolgozzanak-e a nők? A magyar lakosság nemi szerepekkel kapcsolatos véleményének változásai In: http://www.demografia.hu/letoltes/kiadvanyok/Demografia/2005_23/Blasko%20Zsuzsa_tan.ppd
- Gödri I.[2005a]: Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából In: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a971.pdf> Letöltve: 2012. október 25.
- Gödri I.[2005b]: Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából In: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a971.pdf> Letöltve: 2012. október 25.
- Gödri I.[2005c]: Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából In: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a971.pdf> Letöltve: 2012. október 25.
- Gödri I.[2010a]: Migráció a kapcsolatok hálójában KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 89. 45. oldal
- Gödri I.[2010b]: Migráció a kapcsolatok hálójában KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 89. 46. oldal
- Gödri I.[2010c]: Migráció a kapcsolatok hálójában KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 89. 47. oldal
- Gödri I.[2010d]: Migráció a kapcsolatok hálójában KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 89. 48-49 oldal
- Gödri I.[2010e]: Migráció a kapcsolatok hálójában KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 89. 49. oldal

Gödri I.[2010f]: Migráció a kapcsolatok hálójában KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 89. 50-51. oldal

Grieco, E. M.–M. Boyd [1998]: Women and migration: incorporating gender into international migration theory. Center for the Study of Population, Florida State University, Working Paper In: Gödri Irén [2005]: Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából

Hátori B. [1998]: Érzelem-gazdaságtan Kossuth Kiadó Budapest 15. oldal

Hárs Á.[2009]: Földrajzi mobilitás In: http://www.budapestinstitute.eu/uploads/foglpol20_5_1mobilitas.pdf Letöltve: 2012. október 20.

Hodgson [1998]: The Approach of Institutional Economics. *Journal of Economic Literature*, 36:1, pp. 166-192. In: Kozenkow Judit: Rendszerváltás, intézmények és gazdasági növekedés

Koller I.[2012]: Migrációs tendenciák Európában In: http://publikon.hu/application/essay/490_1.pdf Letöltve: 2012. október 25.

MacDonald, J. S.-MacDonald, L. D. [1964]: Chain migration, ethnic neighborhood formation and social networks in The Milbank Memorial Fund Quarterly, Vol. 42, No. 1: 82-97

Sík E.[2001a]: A migráció szociológiája. Szociális és Családügyi Minisztérium Budapest. 13. oldal

Sík E.[2001b]: A migráció szociológiája Szociális és Családügyi Minisztérium Budapest 70. oldal

Sík E.[2001c]: A migráció szociológiája Szociális és Családügyi Minisztérium Budapest 27. oldal

Sík E.[2001d]: A migráció szociológiája Szociális és Családügyi Minisztérium Budapest. 25. oldal.

Sík E.[2008]: Visszapillantó: Menjünk világgá? HVG, 2008. (30. évf.) 43. (1535.) sz. 92. old. In: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b224.pdf> Letöltve: 2012. október 25.

Sík-Simonovits [2002]: A Kárpát-medencei magyarok migrációjának tervezett irányai In: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a116.pdf> Letöltve: 2012. október 26.

Susan Forbes Martin [2003]: Women and migration In: <http://www.un.org/womenwatch/daw/meetings/consult/CM-Dec03-WP1.pdf>

TARKI [2012a]: Csúcs a migrációt tervezők aránya In: http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120523_migracio.html